

Redactor șef MARIN SORESCU

MISERIA

Une que les trois pollués
de s'écarter, le dignitarisme de
l'homme par le prolétariat et,
le déshonneur de la femme par
le faim, l'anémie de l'in-
fance par la nuit, le suicide
par l'abolition; tous que
dans de certaines régions
l'asphyxie sociale sera
possible;

Tout qu'il existait,
par le fardeau des lois et
des moeurs, une damnation
sociale créant une spirale
morte, on pleure l'absence
des corps, et compli-
quons d'un fatalisme
humain la distance
que on dit: par d'autres
termes, une punition
de plus étendue en elle,
tout qu'il y aura son
Ce sera ignorance un
d'instinct, ou l'absence de
la nature de celui-ci:
pouvons se par être
inables.

Manon de Lussan
1er janvier 1862.

Pagină de manuscris la "Miserabilii"
Ilustrăm acest număr cu desene și caricaturi de VICTOR HUGO

Fănuș NEAGU

Citind într-un mesteacăn

Ultima săptămână de iarnă. Sînt în spital. E o oră tîrzie, ai crede că toată lumea doarme, dar pe coridor, unde ies ca să privesc de la fereastră peretele celălalt al nopții, pe canapele, ici-colo, bolnavi din alte saloane. Toți vorbesc în șoaptă, ca partenerii inițiați dintr-un turn de fumigație. Sînt năușiți că se așterne în sfîrșit primăvara și ei sînt tot aici. Cine și unde scornește jertfa soarelui și cum se petrece ea fără ei?! Aud și în minte:

"Mierla e pasărea dinții."
"Da' de unde, asta-i beteală pentru găteală."

"Deschid porțița și intru-n maneaj. Și, hop, simt că-mi sare-n gît. Și-ncă unu-n spinare..."

"Un pahar cu semințe. Pămîntul îl pune la gură și-l dă pe gît în brazdă."

"De cînd stau aici, văd că toți oamenii sînt egali. Oho, păi cum vine asta!? Numai cînd sîntem bolnavi!"

"De-acum înainte, oftează unul, soba se umple de gînduri seci."

Privind stăruitor în noapte, zăresc un mesteacăn. E alb ca ros de dinții unui cal flămînd. În noaptea asta mă simt în stare să citesc în mesteceni.

Afară, ciorchini de sticlă scutură boabe de rouă. Sau poate mi se pare. Largul nopții n-are decît vreo zece metri: de la fereastră și pînă-n zidul unui depozit de butoaie. Unde-s nopțile de atlas și felinarele ascunzînd cîte-un măr în scînfîria lor de sticlă? Aia de colo, care trece pe sub ele ținînd o față de mijloc, sînt eu? Nu-s prea mulți morți în față și nesfîrșit de mulți cei ce vin din urmă? Și cum se face că toți alcătuiesc o singură umbră trăind? Filigranul unei frunze strălucește pe umărul fetei - după o credință veche, maică-sa, fiind însărcinată, a furat o frunză de oleandru... Vîntul de-aseară a rupt o creangă dintr-un frasin. Brațul rămas e carne galbenă. Braț de văduvă tînără ieșit de sub plapumă ca s-alunge amăgirea unui vis. Rîde prin somn, ticăloasa, și țînjește să doarmă în fîn. Știe locul, știe claua, aude șoapta, numai omul ăla să aibă drum pe-acolo. Noaptea, care-aici e numai înaltă, coace ulcele în cuptor și pune-n fiecare cîte o stea. Dormi, doarme și riul...

(continuare în pag. 5)

Inedit: Eugen Ionescu, Petre Țuțea, N. Steinhardt

Lupii atacă - proză de Teohar Mihadaș

Repere critice: Emil Cioran, Constantin Noica

VERSURI de Horia Stamatu

Victor Hugo - 190

Încurcătura lui Confucius de Eugen Simion

Literatorul în dialog cu cititorii de Gheorghe Tomozei

mai semnează Marin Sorescu, Valeriu Cristea, I. Negoșescu, Ion Băieșu

TUR DE ORIZONT

Pariu pe cultură

Tribuna (redactor șef: Augustin Buzura) face parte din categoria publicațiilor care ajung cu greu sau deloc în mâna cititorilor. Explicația e simplă: difuzarea reprezentată pentru săptămânalul clujean, ca pentru toate revistele de cultură, de altfel, un serios handicap. Nu e de găsit decât accidental. Păcat! Fiindcă în paginile sale, ai ce să citești. Din cele șapte numere apărute în acest an, chiar și la o răstorie grăbită, "sar în ochi" titluri asupra cărora merită să se stăruie. O reușită ni se pare a fi nr. 4. În acesta se consacră (excelentă idee!), într-un spirit marcat monografic, mai mult de jumătate din spațiul tipografic fenomenului literar și artistic suedez. Foarte interesant, acordind o atenție deosebită, între altele, și realităților postrevoluționare din România, e interviul cu Excelența Sa dl Nils G. Rosenberg, ambasadorul Suediei la București. Reținem, așadar, o amplă antologie de poezie, care cuprinde nu mai puțin de șaisprezece poeți traduși de Gabriela Melinescu, Ion Miloș și Ana Laura Cocora, substanțiale cronici teatrale, plastice, muzicale și cinematografice, eseuri, o bibliografie a traducerilor din literatura română în Suedia, o densă proză psihologică de Rolf Thissen etc. Original, scris tensionat, e fragmentul din romanul *Lupii urcă la cer* de Gabriela Melinescu. Remarcabil este, de asemenea, deși nu mai aparține secțiunii suedeze, articolul *Noii Vitneri ai literaturii române* de Tudor Dumitru Savu: o replică de bun simț dată "demolatorilor" de ultimă oră ai unor valori naționale de primă mărime. Cum se vede, despre redactorii *Tribunei* nu se poate spune, cum scria undeva Mircea Eliade, că "le-a mincat capul politica". Se poate afirma, în schimb, că pariază pe cultură având curajul să-și asume riscul unui astfel de pariu. Nu se știe dacă nu se va lăsa tot cu "mîncarea capului". Oricum, deocamdată, cititorii au de ce să fie supărați, cînd nu găsesc la chioșcuri revista fondată de Ioan Slavici, în urmă cu peste o sută de ani. Oare și autorul *Morii cu noroc* o fi avut de luptat tot așa cu difuzarea?

Miorița transilvană

Din numărul pe luna ianuarie al revistei țîrgumureșene

Școala ardeleană desprindem noi mărturie asupra zăcămintelor culturale, încă nescoase la lumină, ce se găsesc în bibliotecile și muzeele Transilvaniei. Sub titlul *Un manuscris românesc inedit de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea al lui Ioan Șincai*, Elena Mihaie relevă contribuția fratelui mai mare al lui Gheorghe Șincai la conservarea literaturii populare, oferindu-ne informații de importanță excepțională. Dintre acestea notăm: "Partea a doua a manuscrisului este o colecție de cîntece populare, care cuprinde aproape toate genurile folclorului românesc: balade, o variantă necunoscută a *Mioriței*, cîntece de dragoste și dor, cîntece satirice, o orație de nuntă (colăcărie), strigături, cîntecul de cătănie și înstrăinare"... Varianta "necunoscută" a *Mioriței* este și cea mai veche, confirmînd astfel teoriile celor mai de seamă folcloriști români, care au plasat geneza baladei pe pămîntul transilvan.

Un exil

Vineri, 21 februarie, s-a desfășurat în rotunda Muzeului Literaturii Române o conferință de presă al cărei unic protagonist a fost domnul Petru Creția, continuator, împreună cu D. Vatamaniuc, al ediției academice Eminescu.

După o absență de mai multe luni din furnicarul metropolei, cunoscutul cercetător a declarat - spre ușurarea celor roși de invidie, care-l credeau cu vreo bursă în neagra străinătate - că a devenit muzeograf la Ipotești, luîndu-și în sarcină greaua misiune de a reface Casa memorială Mihai Eminescu și de a constitui un centru de documentare științifică, transformînd un topos memorial într-o instituție culturală națională.

Sîntem convinși că, dincolo de entuziasmul absolut al ziarisților prezenți la conferință și de numărul mare al declarațiilor de sprijin, amintind unanimitățile de odinioară, domnul Petru Creția, va învinge greutatea de tot felul (economică, materiale, organizatorice) și birocrăția în fața cărora excepționala d-sale pregătire de eminescolog deține arma redutabilă a tenacității. După Constantin Noica și Nicolae Steinhardt, un alt intelectual român se exilează într-o mare idee.

DIAC TOMNATIC ȘI ALUMN

Cărți în librării

Literatura anglo-saxonă

Într-un număr anterior al revistei, am afirmat că traducerile din literatura beletristică universală au început să precumpănească în planurile editoriale, lucru pe care-l acceptăm - pînă la un punct -, dacă ne gîndim că editorii doresc să ofere o selecție bazată pe ierarhii pe care timpul, acest suprem judecător, le-a validat ca valori certe. Vorbind de literatura franceză, remarcam apariția pe piața cărții a unor asemenea lucrări, cu precizarea că a existat și preocuparea pentru tipărirea unor titluri aparținînd unor scriitori contemporani. Cît privește literatura anglo-saxonă tipărită în ultima perioadă de timp, aceasta este reprezentată aproape în exclusivitate de traduceri sau reeditări ale unor lucrări devenite clasice. Ce altceva este *Mindrie și prejudecată*, roman apărut în 1813, opera cea mai apreciată a prozatoarei Jane Austen (1775-1817)? Sau lucrările romancierului, poetului și dramaturgului Maurice Baring (1874-1945), ale prozatoarei Florence Louisa Barclay (1862-1921), ale prolificului Gilbert Keith Chesterton (1874-1936), autor a peste 100 de volume, ale medicului Archibald Joseph Cronin (1896-1981) sau ale lui Edgar Wallace (1875-1932), supranumit "fabrica de romane" (a scris aproape 170 de cărți polițiste și de aventuri)? Să-i menționăm și pe Charles Dickens (1812-1870), pe David Herbert Lawrence (1885-1930) - unul dintre cei mai importanți romancieri moderni, pe William Somerset Maugham (1874-1965), pe dramaturgul, prozatorul și poetul de origine irlandeză Oscar Wilde (1856-1900) și nu în ultimul rînd pe marele William Shakespeare (1564-1616), din a cărui operă a apărut un splendid volum de *Sonete* sub egida Editurii Moldova din Iași. Deci...

- Jane Austen - *Epistolar*. *Lady Susan* (traducere de Virgil Lefter), Editura Univers, 58 de lei.
- *Mindrie și prejudecată* (traducere de Ana Almăgeanu), Editura Garamond, 297 de lei.
- Florence L. Barclay - *Poveste de dragoste*, Editura Cronos, 150 de lei.
- Maurice Baring - *Daphne*

Adeane (traducere de Antoaneta Ralian), Editura Victoria, 220 de lei.

● Arnold Bennett - *Pasajul Riceyman* (traducere de Al. Grigorescu), Editura Eminescu, 125 de lei.

● Malcolm Bradbury - *Un om al istoriei* (traducere de Gabriel Gafița), Editura Univers, 167 de lei.

● G. K. Chesterton - *Noaptea din Nothing Hill* (traducere de Dan Mateescu), Editura Univers, 139 de lei.

- *Omul care era joi* (traducere de Mirela Ibrim), Editura Edinter, 75 de lei.

● A. J. Cronin - *Castelul pălăriei* (traducere de Eugen Filotti), Editura Romfel, 184 de lei.

● Charles Dickens - *Aventurile lui Oliver Twist* (traducere de Teodora și Profira Sadoveanu), Editura I. Creangă, 82 de lei.

● Graham Greene - *Căpitanul și inamicul* (traducere de Petre Solomon), Editura Univers, 108 lei.

● Rudyard Kipling - *Cartea junglei*, vol. I-II (traducere de Milena Gheorghiu), Editura Universul familiei, 140 de lei.

● D. H. Lawrence - *Fii și amanți* (traducere de Antoaneta Ralian), Editura Miron, 250 (300) de lei.

● S. W. Maugham - *Chemarea dragostei* (traducere de Jul. Gurgea), Editura Grai și suflet - Cultura națională, 150 de lei.

- *Portretul unui gentleman și alte povestiri* (traducere de Andrei Bantaș), Editura Cartea Românească, 125 de lei.

- *Vila de pe colină* (traducere de Veronica Focșeneanu, Anda Teodorescu și Andrei Bantaș), Editura Victoria, 200 de lei.

● Steven Runciman - *Căderea Constantinopolului, 1453*, ed. a II-a (traducere de Alex. Elian), Editura Enciclopedică, 139 de lei.

● William Shakespeare - *Sonete* (traducere de Nicolae Pintilie), Editura Moldova-Iași, 250 de lei.

● Edgar Wallace - *Omul de la Carlton* (traducere de Dorian Opincaru), Editura Dragon, 75 de lei.

- *Valea fantomelor* (traducere de Mirela Dominteanu), Editura Flamingo, 125 de lei.

● Oscar Wilde - *Casa cu rodii*. *Patru povești* (traducere de Andrei Bantaș), C.E.D.C., 100 de lei.

Marian BĂLĂȚICĂ

Difuzorii particulari din Capitală și provincie, care doresc să distribuie revista *Literatorul*, sînt rugați să ia legătura cu redacția la telefonul (90) 17.10.23.

Literatorul

Pentru o promptă reflectare a fenomenului literar contemporan, rugăm editurile și autorii să ne înlesnească accesul la noile apariții prin trimiterea la redacție a unor exemplare de semnă. Aceeași rugăminte confracților noștri de la revistele de cultură.

Redacția

Literatorul

Săptămînal de literatură și artă editat de MINISTERUL CULTURII

Anul II, nr. 8(25)/1992

Comitetul director: VALERIU CRISTEA FĂNUȘ NEAGU EUGEN SIMION MARIN SORESCU

Colectivul redacțional: Lucian Chișu (redactor șef adjunct), Nicolae Diaconu, Andrei Grigoriu, Dumitru Nicu, Valerian Sava, Marin Stoian (secretar general de redacție)

Adresa redacției: București, Piața Presei Libere nr. 1, cod 71341, tel. 17.10.23; 17.60.10, int. 2243, 2248, căsuța poștală 33-20.

Administrația: Direcția Pentru Presă, Publicitate și Tipărituri, Piața Presei Libere nr. 1, sector 1, București

Anunțăm cititorii noștri că abonamentele la revista "LITERATORUL" se fac la oficiile poștale, factorii poștali și difuzorii voluntari din întreprinderi și instituții

Abonamentele pentru străinătate se realizează prin ORION - SRL, Splaiul Independenței nr. 202 A, Sectorul 6, București, Telefon 17.34.07, Fax (400) 42.41.69

Publicația este înscrisă în Catalogul de presă Rodipet la poziția 43 ISSN 1220-5583

Tehnoredactare computerizată

JORDAN SOFTCHIM

Tasi Alexe Gabriel Murgășanu

Tiparul executat la TIPOREX București

CRONICA LITERARĂ

Eugen SIMION

ÎNCURCĂTURA LUI CONFUCIUS

În *Canonul* lui Li-Ti (sec. al V-lea î.e.n.), tradus de Benedykt Grypnas sub titlul *Le vrai classique du vide parfait*, descopăr o istorie amuzantă legată de numele înțeleptului Confucius. În ea este vorba de felul în care marele învățat a fost biruit, într-o problemă de dialectică, de doi copii cu mintea ageră. Filozoful călătorea spre estul Chinei și, într-un loc, dă peste doi băiețuși care se certau aprig. Întrebați din ce pricină, unul dintre ei spune: "părerea mea este că, atunci când răsare, soarele este mai aproape de oameni, iar la amiază este mai departe de ei". Celălalt băiat este de părere, dimpotrivă, că soarele se află la răsărit, foarte departe de oameni, iar la amiază se apropie de ei. Primul revine cu următoarele argumente: "Când soarele se ridică, el este mare ca o roată de car; la prînz, el nu-i mai mare decît o farfurie sau o ceașcă. Ceea ce este departe pare mai mic, ceea ce este aproape pare mai mare, nu-i așa?" Al doilea băiețuș nu se lasă, are și el argumentele lui: "Cînd răsare, soarele este palid și rece; la amiază este ca un cazan. Nu-i, oare, adevărat că ceea ce este mai aproape este mai cald?". Confucius i-a ascultat cu atenție pe amîndoi și, la urmă, fu incapabil să hotărască de partea cui se află adevărul. Copiii, care auziseră se pare de înțeleptul filozof, s-au uitat cu mirare la el și au izbucnit apoi în rîs. "Și se mai spune că sunteți foarte învățat!", adăugară ei.

Din învățăturile lui Li-Ti, ale maeștrilor și ale discipolilor săi, foarte numeroși: forța înțeleptului este prudența; discursul perfect este fără cuvinte; a nu acționa este actul perfect; există șase feluri de vise (adevăratul vis, visul premonitor, visul încercat de gînduri, visul treaz, visul bun și coșmarul). Toate sînt provocate de spirit. *Adevăratul vis* este acela care apare în stare de liniște perfectă. Starea de veghe se manifestă prin opt forme: intuiția, acțiunea, profitul, pierderea, doliul, bucuria, nașterea și moartea. Toate au loc în lumea corpurilor. Corpul individual, plin sau gol, în acțiune sau în repaos, este în raport

de veghe și nu visau în timpul somnului. Înțeleptul este capabil să vadă cu urechile și să asculte cu ochii; Sfîntul (Sheng-ren) nu vorbește, dar inspiră încredere; cînd a găsit adevărul tace, aerul lui de indiferență ascunde o știință perfectă. Scopul suprem al călătoriei este să ignori unde mergi. Rostul suprem al celui care contemplă este de a nu mai ști ceea ce contemplă. Omul este prin natura lui asemănător cerului și pămîntului pentru că în el se ascund proprietățile virile ale celor cinci elemente (apa, lemnul, focul, metalul și pămîntul). Numele este gazda realității (aceasta o spune Lao-Ti). Cei care renunță la glorie sînt ochișii de tristețe. Pentru ce să mergi? Pentru ce să vii? pentru ce să fii trist? Pentru ce să fii vesel? Pentru ce să acționezi? Pentru ce să nu acționezi?...

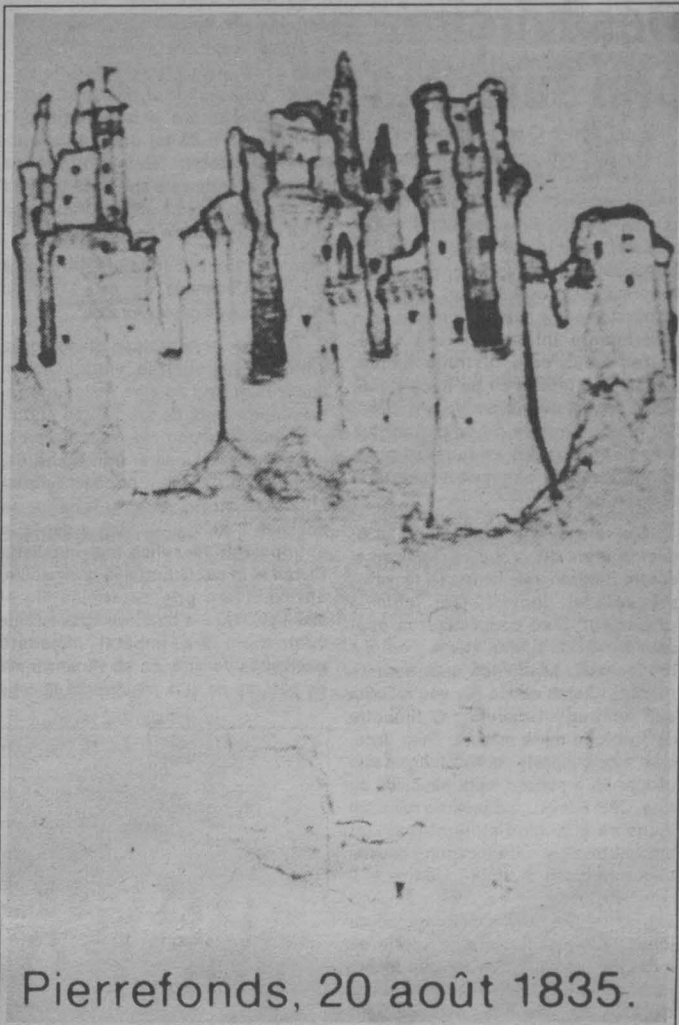
Cum a apărut lumea? Înțeleptul Li-Ti explică: *Yang* și *Yin* sînt principiile (forțele) care reglementează mersul lumii. Marele ÎNCEPUT este genaza forței. Din marea GENEZĂ s-a născut forma. Materia a fișnit din marea CREAȚIE ORIGINARĂ. Starea în care forța, forma și materia nu se separaseră încă se cheamă HAOS. Aici zac cele zece mii de lucruri. Dacă privești aici, nu vezi nimic. Dacă vrei să asculți, nu auzi nimic... Ceea ce se mișcă devine UNUL. Acest UNU se schimbă și devine ȘAPTE. Din ȘAPTE iese NOUĂ. Cu NOUĂ evoluția se oprește. Redevine UNUL. Acest UNUL este începutul transformării formelor. *Purul și Ușorul* se ridică și devin *Cer, Tulburele și Greul* coboară și devin *Pămînt*. Suflurile intermediare, amestecîndu-se în chip armonios, dau naștere OMULUI. Cerul și Pămîntul nu sînt perfecte...

La toate acestea am putea adăuga: dar spiritul care gîndește și explică toate acestea este, oare, atît de perfect încît poate defini perfecțiunea? Li-Ti nu-i pune această întrebare. Este atît de înțelept încît știe și el, ca și filozoful grec, că nu știe nimic. Singura înțelepciune pe care o recomandă este să taci cînd ai aflat

permanent cu universul și comunică cu celelalte ființe. Cînd domină elementul întunecat (*Yin*), omul visează că traversează mari fluvii și este neliniștit. Cînd predomină forța elementului luminos (*Yang*) omul visează că trece printr-un foc imens și simte o mare căldură. Dacă întunecat și luminos sînt puternice în același timp, omul va visa viața și moartea. Înțelepții din vechime uitau de ei în stare

adevărul. Din fericire, înțeleptul chinez nu respectă propria-i înțelepciune: după trei... șapte ani, dezvăluie ceva discipolilor săi dornici să afle calea dreptă a virtuții, adevărata cale, calea perfectă. Ea este presărată cu un număr incalculabil de concepte misterioase și cu un număr egal de precepte morale. Filozofia se explică printr-o parabolă și se închide într-o lege.

Pierrefonds, 20 août 1835.

Ce este surprinzător în aceste texte vechi, este sentimentul resemnării în fața condiției umane. Anahoretul Yong Ki-Ki are 90 de ani, umblă înfășurat într-o piele de cerb și cîntă de bucurie. Motivele lui sînt multiple. Iată primul: "printre cele zece mii de lucruri pe care cerul le-a creat, ființa umană este cea mai nobilă; or, eu sînt un om; am, deci, un motiv să fiu bucurios". Al doilea motiv ține de condiția lui de bărbat. Înțeleptul Yong Ki-Ki a observat că bărbatul este onorat, iar femeia este socotită ființă inferioară în viața de toate zilele. Destinul a hotărît ca el să se nască bărbat și, din această cauză, se simte fericit. Mai este o cauză: sînt unii care se nasc și mor fără să vadă luna și soarele; el, Yong Ki-Ki, trăiește de 90 de ani și se plimbă văzînd mereu cei doi aștri; cum să nu fie bucurios? Filozofia lui este simplă și morală lui e tot simplă: destinul omului este să moară și soarta normală a omului înțelept este să fie sărac. Pentru ce ar fi trist, întreabă el retoric, dacă destinul meu este asemănător cu al celorlalți oameni?!

Lipsește din această meditație sentimentul tragicului. Omul clasic chinez nu trăiește, ca omul grec, în orizontul tragicului. Moartea nu-i grija lui cea mai mare. Înțeleptul Li-Ti vorbește despre sfîrșitul lumii surzînd: "Dacă lumea are sau nu un sfîrșit? Pentru ce ne-am împovăra spiritul cu această grijă?" - spune el. Grijă omului chinez este să-și perfecționeze virtutea și să trăiască, precum anahoretul Yong Ki-Ki, bucurîndu-se că este om printre cele zece mii de lucruri primordiale, că este bărbat și nu femeie și că n-a murit în scutece. El trăiește de patru mii de ani într-o civilizație a pudorii și se conduce, tot de atîta timp, după o filozofie care tinde să aducă totul pe calea perfecțiunii. Punctul ei suprem este contemplarea contemplației.

În numele
ciobanului Ion

În numele ciobanului Ion,
Lovit sălbatec cu potcoava-n timpilă,
Te blestem, polițai de la raion
Cu suflet negru și cu gură strîmbă.

În numele morarului Trofim,
Bătut cu patul armei pîn-la sînge,
Te blestem, rob al pîrei, anonim,
Că n-ai știut cu neamul tău a plînge.

În numele porcarului Tudor,
Cel torturat cu biciul și cu slova,
Te blestem, cîine de judecător,
Venit să facă ordine-n Moldova.

În numele plugarului Culai,
De lîngă brazdă rupt, de lîngă vatră,
Te blestem, paznic nemilos de rai -
Tîrîie-brîu cu inimă de piatră.

În numele unui părinte - Teperdei,
Trimis în ochă grea, siberiană,
Te blestem, ludă, cu toți frații mei;
Ei n-au călcat pe cruce și icoană.

În numele poetului Mihai,
Înstrăinat ce-a fost cu anasîna,
Te blestem, lacom strîmbător de grai,
Că-ai pîngărit ideea și țărîna.

În numele poporului întreg,
În numele memoriei eterne,
Te blestem, te detest, te-acuz, te neg,
Că-lău ai închiziției moderne!

Dumitru MATCOVSKI

Desăvîrșirea prin suferință

Despre Cioran - filosoful fără sistem, moralistul fără morală, teologul fără religie - cel mai bine poate vorbi numai Cioran. Cioran cel nedumerit de lume și de rostul propriei individualității, Cioran cu judecățile sale de valoare, precise și aproximative în același timp, asupra sa ca manifestare a spiritului creator și ca determinare întâmplătoare a vieții. Cioran-omul, care distruge lumea, descuind-o tainele ca pe niște lacăte vechi, tocmai din nevoia de a o salva. Din nevoia de a se salva, căci mintuit fi-va doar acela ce va reuși să pună semnul identității între realitate și extazul aparențelor.

Cartea amăgîrilor, publicată în 1936, deci la 4 ani după susținerea licenței despre Bergson, reia temele (și temerile) precedentei lucrări (*Pe culmile disperării*): fiind concretizarea unei anume stări de spirit a vremii. Fără s-o recunoască, asemenea unui Socrate modern, Cioran aduce din nou filosofia sub acoperișul caselor. O filosofie optimistă, în mare măsură, chiar dacă, spre a se cunoaște, individul uman este obligat de a purta o luptă pătimașă cu sine. Căci numai... "pe propriile ruine am ajuns să știm cine sîntem" (69). Iar extazul muzical este începutul acestei descompunerii a ființei, pentru a fi recompusă conform exigențelor ritualului existențial, într-o altă mai aproape de ideal. "Am pierdut în momentele de muzicalizare interioară atracția înspre materialități grele, am pierdut substanța minerală, cea împietrită care mă leagă de o fatalitate cosmică, pentru a mă avînta în spațiu cu miraje, fără a avea conștiința iluziei lor și cu visuri, fără să mă doară irealitatea lor. Și nimeni nu va înțelege vraja irezistibilă a melodiilor interioare, nimeni nu va simți exaltarea și beatitudinea, dacă nu se va bucura de această irealitate, dacă nu va iubi visul mai mult decît o evidență. Starea muzicală nu este o iluzie, fiindcă nici o iluzie nu poate da o certitudine de o așa amploare, și nici o senzație organică, de absolut, de trăire incomparabilă, semnificativă prin sine și expresivă în esența sa. În aceste clipe cînd răsuni în spațiu și cînd spațiul răsună în tine, în aceste momente de torent sonor, de posesie integrală a lumii, nu pot să mă întreb decît pentru ce întreagă această lume nu sînt eu?" "Extazul muzical este o revenire la identitate, la originar, la rădăcinile primare ale existenței. În el rămîne numai ritmul pur al existenței, curentul imanent și organic al vieții. *Aud* viața. De aici încep toate revelațiile". Dar între a auzi și a trăi viața este o dureroasă distanță. Omul, ființă imperfectă, cu deznădejdi și extaze, pendulează continuu între rai și iad, ca puncte cardinale unice. Omul, ființă aproximativă, afiată la jumătatea distanței dintre Dumnezeu și Demon. Totuși... "stările cu adevărat mari nu se pot naște decît în imperfecțiune. Deznădejdele mă fac superior oricărei divinități. Este o plăcere să te gîndești că numai de la imperfecțiune se mai poate învăța ceva". (12) Dar viața merită a fi trăită în ceea ce este cu adevărat și nu în ceea ce se presupune a fi. Hic et nunc, aici și acum, iar nu dincoace sau dincolo de ea. Pentru că între aceste

două granițe ale trăirii își au locul victoriile și înfrîngerile, certitudinile și amăgîrile, extazul și disperarea. Iar cum omul poartă veșnic regretul de a nu se fi realizat viața pură în el, drumul lui este o continuă căutare a beatitudinii. O confuzie ce îi dă tot dreptul de a se considera total. "Este voluptoasă confuzia aceasta care amestecă tristețea cu bucuria și este cu ațit mai voluptoasă cu cît este o confuzie de lacrimi. (...)

Este una din bucuriile vieții această admirabilă confuzie, dar este în primul rînd o bucurie a oamenilor triști".

Ca răspuns cenestezic al individului uman la imboldurile vieții, Cioran analizează rînd pe rînd înșingurarea, suferința, teama de tot, iubirea și ura, eroismul și disperarea, renunțarea și profeția, rugăciunea și transfigurarea, patima și spovedania... Adică tot ceea ce nu-i este străin aproapelui său, ca alteritate a Eului unic. Fără a depăși o antropologie filosofică individualistă, Cioran ia în calcul Entitatea unificatoare, aproximînd-o prin determinațiile ei imediate. "Nu v-a furat niciodată infinitul vostru, nu v-a îmbătat niciodată nesfîrșirea voastră, ca să vă simțiți ațit de plini, ca de ațita plinătate să fiți total

Stilul interior al lui Cioran, succedaneu inadmisibil al dumnezeirii...

Omul este o lume în lume, spune fără morgă și complicații filozofice Cioran. Ațit de fluentă și întreagă este predicția acestui gînditor, încît ești totdeauna tentat s-o iei ca pe un lucru știut și răs-știut. În realitate, propozițiile cioraniene ascund cumplita disperare a ochiului interior, hrănit cu ample viziuni, ecouri muzicale ale unor insurgențe sufletești de un dramatism dezamărgit.

Omul cioranian este acela care merge mai încolo decît este; care prin "delir" își simte începuturile, dar și lucrurile ce le preced: vidul paradisului și înțîlul act (istoric) al individuației. "Nimic n-a înțeles din lumea asta acel ce nu s-a cutremurat de sensul adînc al individuației, notează eseistul, fiindcă acela nu va bănui niciodată regiunea începuturilor lui și nu va

Precedînd *Lacrimi și stîni*, *Cartea amăgîrilor* prefațează adîncă disperare a celui căruia nu-i va fi îngăduit să trăiască, după cum va mărturisi mai tîrziu Sylvie Jodeau, decît experiențele de dincoace sau de dincolo de credință; decît ispita negației, mai curînd, decît credința pură și simplă, căci atitudinea religioasă rămîne în esență străină naturii "eretice" a acestui "strănepot al lui Iov".

Cartea amăgîrilor este o meditație despre un absolut mai uman - acela al aparențelor și iluziilor trăite ca esențe sublimine în inutilul total, isohypsa înfruntării unui Dumnezeu care poate, evident, ceea ce Cioran doar simte. Pentru cine a cunoscut fatalitatea gustului amăgîrilor și lupta numai pentru amăgiri (îl parafrazez abundent pe Cioran), trăirea constituie, deopotrivă, supremul orgoliu și suprema umilință, singura plenitudine și dimensiune reală a existenței. Ca om al timpului său și, cu siguranță, al celui ce va să vină, Cioran gîndește ironic și înțelege ironia mai cu seamă ca supapă a delirului de grandeur în genere, ceva ce trebuie să pună în permanență eul în situația de a-și consola inexistența, prin raportare adesea la vidul divin. Prin ironie el își întoarce fața spre voluptățile dense (carnale) capabile să-i dea în compensație iluzia spiritualității. Cultura modernă însăși este înțeleasă de mirololantul eseist ca un impresionism derivînd din multiplicitatea evidentă a aparențelor ca și din viziunea implacabilă (ironică) a nimicului.

În interviu dat Sylvie Jodeau, gînditorul mărturisea de curînd că îi pare a fi scris prea mult. O singură carte, crede el, ar fi fost de ajuns, prima carte conținînd deja în mod virtual tot ceea ce a scris după aceea. Numai *stilul*, după părerea sa, ar fi fost diferit.

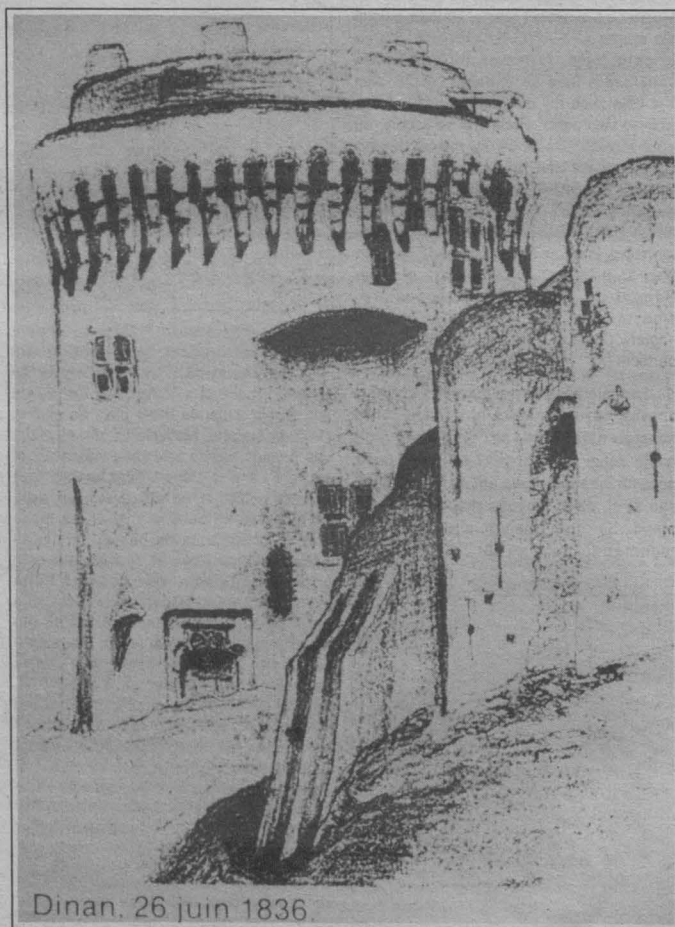
S-a vorbit adesea despre Cioran ca despre un desăvîrșit și indimenticabil stilist. Mai puțin sau deloc, din cîte cunosc, s-a încercat o diagnoză sau substanțialitatea stilului său. N-aș fi abordat eu însumi în treacă această problemă, dacă n-aș fi fost convins că ea trebuie pusă obligatoriu în contextul aceluiași virtuți sublimine ale amăgîrilor, ce nu exclud nici cultivarea pasiunilor înăscute, nici truda de a supune și mîdria cuvîntului, așezîndu-l în fraze îngrijite capabile să creeze figuri de cugetare de o desăvîrșită înălțime a expresiei. Cioran este în acest sens - opera lui de limba franceză o atestă cu prisosință - un discipol al școlii sublimine theodoriciene, adeptă, după cum se știe, a cultivării pasiunii și entuziasmului irațional ca mijloace de persuasiune retorică.

Stilistic, expresia lui Cioran este o aglutinare indicibilă a oboseli și nehotărîrii între viață și moarte a ființelor din tablourile lui Rembrandt, cu autoextazul vieții și elanul mai greu ca materia din pinzele lui Sandro Filippi, în spațiu unde lucrurile nu se cîntăresc și aura trece drept finalitate universală.

Chestiunea stilului la Cioran, depășind instanța primă lingvistică, dar păstrînd în cutia de rezonanță emoția, este fundamental o problemă de flux, de vibrație și de angajare a lumii întregi în noi, ca revanșă a neputinței de a o naște noi înșine într-un acces de nebunie dumnezeiască. Universul, spunea într-acest sens altundeva Cioran, nu merge spre formulă ci spre poezie. Mistica, pentru care gînditorul a făcut o teribilă pasiune în tinerețe, trebuie deslușită astăzi ca aversiune organică față de vid și un tropism ce va rămîne mereu egal cu sine pe parcursul întregii vieți pentru extaze. De altfel, Cioran a indicat trei căi de acces spre absolutul lumii, cum o înțelege el: mistica, muzica și erotica, la care eu adaug și poezia, circumscrisă în altea rînduri de eseist aceluiași perimetru al "inutilității absolute" în care sălășluiește sublimul. Iubesc poezii, spunea Cioran în *Lacrimi și stîni*, fiindcă n-ajung și nu vor să ajungă la nimic: ca după mai bine de cincizeci de ani să fie convins că "A trăi cu adevărat înseamnă a trăi fără scop" (!). Cu alte cuvinte, a trăi prin stil plenitudinea elanului "de a fi dat alfa viații lumii încît ea să sfîrșească în tine, cu tine!"

"Ciudatul" sentiment creatural din aceste cuvinte relevă un orgoliu ce a încetat de mult să se mai admită, ar spune Cioran însuși, excedat de propriul stil. Să fie motivul pentru care a încetat să mai scrie?

Ștefan Ion GHILIMESCU

în toate?" Ca o rugăciune aproape, Cioran pare a ne spune încurajator: Nu vă temeți, tot un om este și Dumnezeu care picură peste noi lacrimi! Tot un om...

Cartea amăgîrilor este asemenea vieții: profundă și aproximativă, contradictorie și convingătoare, eclectică și unificatoare. Dar, cum spuneam mai înainte, despre Cioran cel mai bine poate vorbi numai Cioran...

Ion MUNTEANU

presimți niciodată momentul sfîrșitului său". Lumea în genere este la Cioran o funcție a lumii exterioare asigurînd continuitatea endogenă între momentul ce anticipează izgonirea lui Adam din rai (ca act împotriva firii) și cel al reîntoarcerii ca potențialitate infinită și transfigurare metafizică a vieții. Paradoxele bestiale specifice gîndirii eseistului ne transportă încă o dată în tărîmul sublim al umirii. *Întoarcerea și reîntoarcerea*, cei doi poli ai vieții, sînt definite ca transfigurare mistică a surselor vitale și, respectiv, desfigurare metafizică, provocată de groaza pierderilor ultime, ambele presupunînd însă aceeași grație divină.

RAZLETE

Marin SORESCU

BIET DE LUI

Nu zicea: *biet de el* sau *bietul* cutare,
Zicea: *biet de lui*.

Ehe, ăsta al lui Sfoiag, biet de lui!
Tată de copii mulți. Biet de lui!
Și năroada de nevastă-sa ce-a mai făcut?
Avea clacă la curat de porumbi,
În curte stăteau toți,
Care mai bătrâni, care mai tineri, pe grămadă
Și curau porumbi - foile le aruncau într-o parte,
Porumbii în alta -, mai glumeau, mai rîdeau,
Spuneau povești - ăi tineri se mai ciupeau...

De,
Ca la clacă! (Uite, mi-e dor de clăcile alea,
Parcă-au trecut două sute de ani de atunci!)
Și Ioana asta a lui Sfoiag ăi Mic,
Gazda - parcă s-a simțit o țîră rău.
S-a dus în casă și-a născut.
Și, dimineața, ea băga porumbi în pătul.

Copilul l-a pus într-o troacă
Și l-a băgat sub pat, să moară.
Ea zicea că l-a uitat.

Și veselă și ușoară se întrecea cu oamenii
La cărat de porumbi, cu postava în cap.
Și tocmai spre prînz:

- Fata tatii, zice Băraie, tu nu te uzmi așa, cu
greutăți,
Că ești borfoasă și te stîrpești, ferească
Dumnezeu!

-Îu! zice ea - mi-am uitat de copil!
Și aruncă postava aia și fuga în casă.
Copilul tot acolo în troacă, vînat - da' trăia.
Domnule, dacă are omul zile, n-ai ce-i face!

Și copilul ăsta, *biet de lui* - e Ionică ăsta, de-l
trimesei
După boji că deseară sînt joimarii și facem
focul cu boji.

Biet de lui și biet de taică-su,
Că l-au găsit mort pe deal.
Era un om înalt, voinic.
A căzut din picioare - cine știe din ce i s-o fi
tras,
Din vreo supărare.
Desară poate vine și el,
Și se așează pe scăunel, în jurul focului.

Și Popoveanca ofta.
Ea le ducea grija tuturor, rude sau străini.
"E, așa lele, gaică, muică și de toate!"

Așa zicea Popoveanca:
Începea cu "biet de lui" și termina cu
"E, așa gaică, muicălele și de toate".
Și la urmă ofta.
Ce-o fi fost în oftatul ăla al ei,
Ce năduf - ce dor în capul pieptului?!

JOIMARI

În seara de joimari copii mergeau pe coastă
Și culegeau boji uscați,
Cîte două trei brațe și le duceau în curte.
În fața pridvorului...
Am strîns și eu, de multe ori,
De pe coastă cu Ion al lui Nină, Rine al
Cazacăi,
Cu Ionică, frate-meu.

Seara, mama făcea focul în curte.
Tot satul atunci era numai focuri...
Și în jur
Puneau scaune - pentru morți.
Să se așeze pe ele.
Și între foc și scaune turnau apă de jur
împrejur.

- Vine și Popoveanca asta? o întrebam pe
mama,
Și cu ăsta, Ionică, de ziceai că l-a trimis ea
Să adune boji...
-Ehe - asta o fi fost acum o sută de ani!
Eu n-am mai prins-o - am prins-o pe
Popoveanca a tînră,
Nepoata ei, da de asta a bătrîna mi-a povestit și mie
Muma... Și astăzi nu știu de ce mi-ai adusei
aminte de ea
Și vă spusei. Ionică ăsta a murit pe front la '77.
Soldat Băraie Ion.
-Și vine și ea? dacă-ți aduseși aminte de ea,
Înseamnă că are de gînd să vină. Și ea și
soldat Băraie Ion

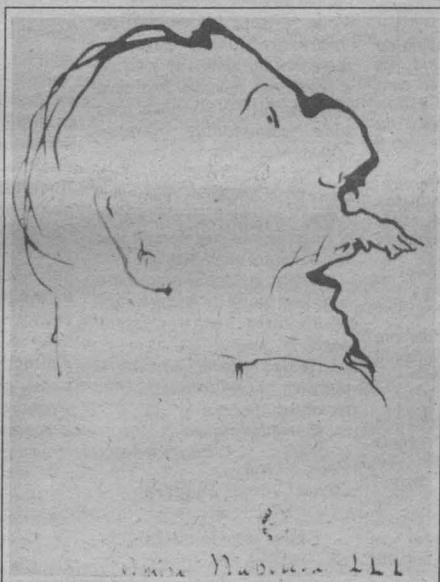
E și seara lor. Și el ar trebui să apară.
- Ei, dacă-o veni... Dar ce să caute în curtea
noastră?

Fiecare
Se duce în curtea lui...
Dar ce curte, că nu mai e nimic -
S-a devesit totul - casele alea s-au dărîmat...

Mă duceam și mai aduceam un scăunel.
Ultimul care mai era în casă
Și nu prea era bun, că se cam hîlîna...
Stăteam cu el pitulat la spate, să nu-l vadă
mama.
Or încăpea doi pe-un scaun? mă gîndeam.
- Hai, pune-l aici, dacă tot îl aduseși.
- Vorbea ta, dacă mi-au venit mie în gînd,
Înseamnă că n-au unde să
Tragă. Curtea noastră e mare.

Și la urmă între foc și scaune turna apă de jur
împrejur.

Și lăsa garnița cu apă pe un scaun.
Scaunele rămîneau acolo,
Nimeni nu zicea nimic.
Mama cădea pe gînduri. Se auzeau focurile
Troznind și la Nea Miai, și la Tața Leana
Și la Ion al lui Nină.

Citind
într-un
mesteacăn

(urmare din pag. 1)

"Asta-i noapte de atlas, vere, pui o
lumînare pe pervazul bisericii și se
aprinde singură."

"Auzi ce de mai cîini latră în spatele
unității - pentru el, spitalu-i unitate - zici
că-i la noi în sat."

"Cel mai bine, acum, e să fii într-o
gară, s-aștepti să se facă ziuă și să vină
trenu."

... "Dania o faci că țî-e drag țîe".

... "Iustra de cristal s-aprinde numai
duminica"

... "singur mi-am făcut moară-n
cap..."

... "ca atare d-ai latră cîinii-n jurul
unității"...

... "Chestia-i că ăla colcăie de bani
ca șarpele de bale".
"Cine?"

"Păi dacă n-ai fost atent" ...
Îmi face cu mina, din timp înclinat, o
zi de vară.

Eram la mare. Pescarii, întorși din
larg, scoteau din bărci, cu mincioagele,
hamsii, chilcă, stavrizi și-i aruncau în
coșurile cherhanalei. Prinseseră în
italiane și vreo cîțiva rechini degenerați
(în Marea Neagră n-ating mai mult de 25 kg).
Cînd se pomeneau în aer, rupt din burta
vie a mării, de leagănul dăinuirii lor,
rechinii lepădau într-o secundă puii.
Murind de prea mult aer învîlmășit, ei
mureau singuri și-n cea din urmă
zvîrcolire, instinctul speciei li reda
circuitului universal.

Într-un spital, timpul trece agale și
ustură ca o insultă.

Careva a dat drumul tranzistorului și
s-aude

cu mîncare și tutun
și la boi c-un braț de fin...

E altă gînd de primăvară în toate
ale lumii, încît îmi zic că în clipele astea
numai crucile nu suferă de insomnie.

"N-am ascuțit foarfece de vie, cum or
lua ei corzile la mîna?"

"Se descurcă, n-avea grijă, sînt
sănătoși."

"Tăiam la vie pînă seara. Cînd
veneam acasă, rotunjeam tufe de
trandafiri. Mîncam, beam pe nerăsuflute
o oală de vin, mă ștergeam pe mustață
și-mi trosneam ciolanele frînte de
oboseală. După ce tai la vie, ăla, da,
somi!"

Timp durînd agale. Departe, dincolo
de noi, timpul e sonor și limpede, ca un
pod de lemn cu trupul plin de galop
înferbîntat. Acolo, în cîmpia întunecată,
în nopțile astea se naște, se înalță și se
logodește cu pelinul zeița de lut,
protectoarea grîului. Ea e aceea care
scornește jertfa soarelui și închină
turmele asfințitului noianelor de sălcii de
la Dunăre.

În muchiile turnului răsună dintr-o
dată un răpîit de ploaie.

Tăcere. Toți lingeam în palmă
încoțitul stelelor.

Nu mai unul dintre noi citește într-un
mesteacăn:

"Mierla e pasărea dîntii."

Eugen Ionescu în scrisori

TREI MISIVE PARIZIENE INEDITE

Cum și când vor fi ajuns aceste epistole (care văd acum lumina tiparului), adresate din Paris, de Eugen Ionescu lui Ionel Jianu, în posesia lui Petru Comarnescu e mai greu, deocamdată, de stabilit. Se știe cu certitudine că strînse și durabile relații de amiciție se statorniciseră între Petru Comarnescu și Ionel Jianu încă de pe când se aflau pe băncile liceului și, în aceste condiții, nu-i greu de explicat schimbul de documente culturale, ca și cele de față, în scopul informării reciproce, mai ales că ele conțin destul de transparente puncte de vedere comune vis-à-vis de marasmul vieții politice a momentului, văzută la dimensiuni planetare, cu intuiții realiste în privința evoluției și deznodământului conflagrației militare care avea să cuprindă, în scurtă vreme, întreaga omenire (vd.: misiva din 9 aprilie 1939 sau afirmația: "Ultima speranță a europenilor e America" din scrisoarea datată 9 ianuarie 1938 cu aluzia amabil-malițioasă la atitudinea filoamericană a lui Petru Comarnescu: "Titel trebuie să fie vesel și jubilos."). Aceste scrisori pun în lumină, cu suficientă limpezime, coeziunea sufletească a doi reprezentanți de frunte ai spiritualității românești într-un moment istoric marcat de o stare delirantă ireversibilă, care avea să aducă, finalmente, omenirii, tragicul cortegi de sacrificii și jertfe nici pînă azi evaluate cu toată exactitatea și corectitudinea necesare și ale căror consecințe se resimt, într-un fel sau altul, încă, acuzat dramatic, mai ales în zonele cele mai grav afectate

de rostogolirea necruțătoare a tăvălugului istoriei, cum a fost și cazul spațiului geopolitic românesc.

Iubite dle Jianu,

Sunt, hotărît, un mizerabil. Amabilității d-tale nu i-am răspuns decît printr-o uitare care are scuza că e doar aparentă. Dar am fost furat: înțelegi ce înseamnă să fii la Paris și bucuria de-a uita tot urîtul lăsat în urmă. Dar și aici lucrurile sunt destul de triste... În sfîrșit...

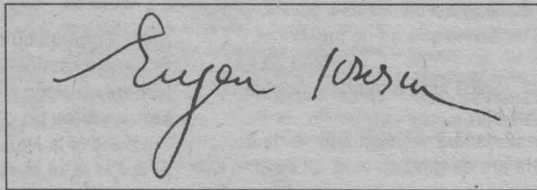
Nu i-am scris nici lui Barbu Brezianu. Și e așa de tîrziu că nici nu mai îndrăznesc să-i scriu.

Rodica ar vrea s-o vadă la

La București o să treacă iar încet și greu.

Îmi vorbești de actele gratuite ale lui Dinu N. (Constantin Noica?). Nu i-am văzut deloc pe-aici. Cunoscind "violența" sentimentelor mele împotriva "ideilor" (vail) lui, nu a mai căutat, probabil, să mă vadă. Am auzit însă că face fel de fel de isprăvi "căpîtănești". E în mîinile acelei coropișnite demonizate de Cioran, și nimeni nu-l mai poate scoate de acolo. De altfel (regret că nu-ți pot spune mai multe) nici eu nu știu ce să mai aleg. E noaptea, noaptea peste tot.

Ultima speranță a Europeanilor (sic) e America. Titel

Paris pe Dna Jianu și trimite sărutări fiului d-tale.

Eu aș vrea să mă plimb cu d-ta prin vechiul Montmartre, d-ta fostul meu aspru critic, cu care am descoperit că am atîtea puncte de contact. Dacă nu ne-ar fi sguduit vremurile n-aș fi descoperit asta niciodată.

Trimite, te rog, Doamnei respectuoasele mele sărutări de mîini și D-lui Jianu junior, urările mele de a-l vedea om întreg în timpuri întregi, reechilibrate.

Pentru noi, nu-i așa(?), nu mai putem spera asta.

*Al dumatiale, cu călduroasă prietenie
Eugen Ionescu
28 rue Censcér, Paris Ve*

*Iubite Domnule Jianu
Iartă-mă că răspund tîrziu la scrisoarea dumatiale. Am impresia că am primit scrisoarea ieri și e, mi se pare, aproape o săptămînă de atunci. Timpul trece îngrozitor de repede. Aluneacă printre degete.*

trebuie să fie vesel și jubilos.

În Franța e un fel de "redresare" lentă, - care nici redresare nu pare a fi, - căci nu e reacțiunea spiritului împotriva întunericii, - ci a vechi și prea bine cunoscute interese împotriva unor interese contrarii.

Aici însă văd muzee și piese de teatru; am auzit festivaluri Ravel, - așa încît din disperarea și tristețea cea mai neagră trec la o încîntare semi-extatică.

Aștept, aștept și cred într-o scrisoare lungă de la d-ta în care să fie vorba despre prietenii noștri.

Rodica trimite Doamnei și dumatiale complimente. Sărutări feciorului.

*Eu sunt al dumatiale,
Eugen Ionescu*

*Paris, 9.1.938
28 rue Censcér, Paris (Ve)*

*D-lui și dnei Ionel Jianu
Str. Michelet, 25*

Bucharest
Roumanie

(Paris), 9 aprilie 1939

Salutări din Montmartre încă francez, independent și nebombardat.

În mijloc, - loc liber pentru statuia celui cu mustață sau a celui fără.

La anul, - aici vor fi "à la mere Catherine" specialități de spaghetti sau de crenwursti. Salutări băiatului.

Eugen și Rodica Ionescu

Disponibilitățile ironico-malițioase și incitante, proprii spiritului ionescian, nu sînt dezmințite nici în aceste scrisori, străbătute de neliniște, confuzie și teamă - "De altfel (regret că nu-ți pot spune mai multe) nici eu nu știu ce să mai aleg. E noaptea, noaptea peste tot" -, dar și de o rază de speranță în reinstaurarea normalității ("timpuri întregi și reechilibrate"), chiar dacă această perspectivă se întrevește pentru altă generație ("Pentru noi, nu-i așa (?), nu mai putem spera."). Deocamdată, remediul la "disperarea și tristețea cea mai neagră", provocate, desigur, nu de "reacțiunea spiritului împotriva întunericii", ci de asaltul brutal "a vechi și prea bine cunoscute interese împotriva unor interese contrarii", constă în refugiul în universul muzeelor, al teatrului și al muzicii, generatoare de "încîntare semi-extatică." Nu peste mult timp, însă, nici Parisul nu va mai fi în măsură să procure atare oaze de seninătate, deoarece se întrevește, deja, "loc liber pentru statuia celui cu mustață sau a celui fără." Altfel spus, spiritul distructiv al rinocerilor își va pune, chiar dacă vremelnic, pecetea întunecată asupra umanității.

Nicolae CĂRLAN

Nota redacției: Scrisorile se găsesc în fondul arhivistic al Muzeului județean Suceava, Donația Petru Comarnescu.

"Eu sînt acarul!"

(sau despre bine-cuvîntare)

La început era Cuvîntul, ne spune *Buna-Vestire* după Ioan, iar cînd l-a făcut Dumnezeu pe om, după chipul lui, l-a bine-cuvîntat cu har divin. După ispitirea femeii, l-a slobozit pe pămînt fără chip determinat. De atunci el își tot caută chipul cuvîntării celei dintîi. Cînd gîndul său se întoarce la cuvîntul limbii în care își adăpostește destinul, dar nu la cel răcîcit, care umblă bezmetic și nerușinat prin lume, ci la cel luminat, atunci el își amintește că a primit bine-cuvîntarea divină. "Numai în cuvintele limbii tale se întîmplă să-ți amintești de lucruri pe care nu le-ai învățat niciodată", scria Constantin Noica în *Cuvînt înainte la Cuvînt împreună despre rostirea românească*.

Într-o vreme cînd cultura era cel mai mare disident al veacului românesc, bine-cuvîntarea filosofului de la Păltiniș a fertilizat mai multe generații. Dar cine era acest bătrîn înțelept, care își amintise la rîndul său de *cuvîntul originar*? Acest înaintemergător care a colindat "orașele mari ale țării pentru a descoperi tîneri de viitor între 25 și 28 de ani"? Cel ce se ruga pentru *fratele Alexandru*? Ultimul mare optimist al filosofiei, cum îl numise Emil Cioran? Sau un om ca toți aceia care scomonesc la rădăcinile limbii sale spre a-și aminti chipul viu al rostirii?

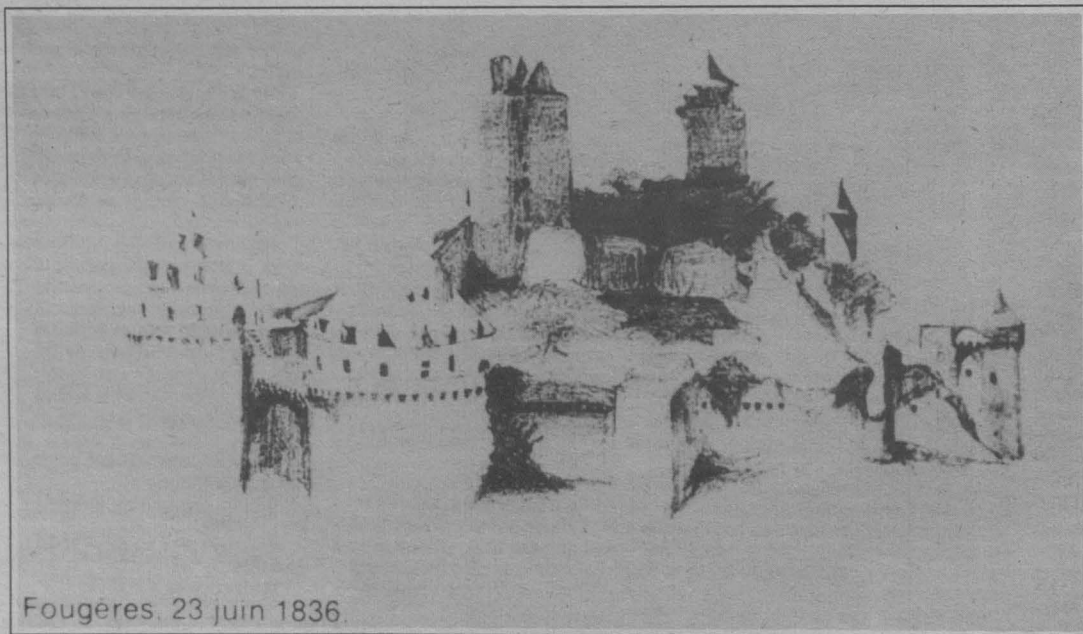
"Eu sînt acarul!" obișnuia el să spună. "Restul e încercarea voastră". Și tot rostul socratic al *bine-cuvîntării* sale era acela de a te "înmîndi" (înțelepți), de a te pune în ordine, prin taina gîndului, care te adună trezindu-ți în amintire "lucruri pe care nu le-ai învățat niciodată". Întocmai *acarului universal*, el te slobozea *bine-cuvîntîndu-te*, în spațiul originar al limbii și culturii.

Ultima oară cînd l-am înfîlînt, pe la începutul lui august 1987, era mai obosit și poate mai tăcut ca de obicei. "Grăbiți-vă!..." ne spunea. Dar, din păcate, nu ne-am grăbit destul. Cînd am revenit la Păltiniș, el nu mai era acolo. Se mutase undeva, sus, mai aproape de zeei care, întocmai lui Heraclit, îi vegheaseră căminul, unde își încălzise mîinile și chipul.

Cine nu și-l amintește pe filosof, în dreapta lui cuvîntare, e *ne-drept*, sau și-a uitat bine-cuvîntarea.

Dacă ai primit bine-cuvîntarea lui, făcînd din filosofie exercițiul *devenirii întru ființă*, atunci trebuie să-l crezi cînd spune că: "un Eminescu al gîndirii românești n-a apărut încă. Dar-atîta vreme cit se vorbesc limbile popoarelor și nu ale mașinilor sîntem datori să credem că se va putea ivi unul". Acela își va aminti poate, mai bine decît toți, că a venit pe lume întocmai feciorului de împărat din basmul "Tinerete fără bătrînețe...", prin harul nemuririi și al *bine-cuvîntării*.

Ionel BUȘE

Fougères. 23 juin 1836.

COMEDIA INUMANĂ

Ion BĂIEȘU

VRĂBIUȚA

- Vrabăuț! Vrei o bobită de strugure? O bobită mică și dulce, dulce ca tine.

- Nu, pușor, vrăbiuța nu vrea nimic. Vrabăuța e bolnavă. Și bătrînă.

- Dacă vrăbiuța mai vorbește așa, pușorul se supără tare-tare de tot și n-o mai iubește.

- Iartă-mă, dragule.

- Dar un măr nu vrea vrăbiuța? Sau o bomboană? Sau o bucățică mică-mică de ciocolată? Ce să-i dea pușor vrăbiuței lui ca să fie ea mulțumită și fericită?

Vrabăuța zace în pat cu prișnițe. E bolnavă, dărmată de vîrstă, de excese și de reumatism. Vedeta de altădată, solista care ocupa cîndva singură scena, ca o regină, lîncezește acum în cîrpe, tristă și pensionară.

- Vrabăuța nu mai vrea nimic de la pușorul ei... Nimic... nimic...

Cîteva lacrimi mari și incolore se scurg pe obrazii vrăbiuței, o dată cu rîmelul.

- Să nu plîngi, să nu-l superi pe pușorul tău... Te rog... Te rog...

Pușorul era pe vremea gloriei vrăbiuței un simplu corist neluat în seamă. Un corist care visa noaptea voga lui Mario del Monaco, cu ovații și flori aruncate pe scenă, cu femeii sulfocîndu-se la ușa cabinei lui. Dar cum să ajungă, cum să pătrundă, cum să biruie dacă nu era sprijinit de nimeni, dacă directorul nu vroia să-l asculte, dacă nu avea "un spate"? Cunoștea momente de furie dementă, cînd se dădea cu capul de pereți și urla: de ce? de ce? De ce nu era și el solist?

Într-o zi, a luat o floare în

mîna și s-a dus la cabina vrăbiuței, a căzut în genunchi și a rugat-o să-l ierte că îndrăznește, dar el consideră că în seara respectivă ea a fost realmente genială, dacă Maria Callas o asculta și-ar fi tras un glonte în frunte.

Azi o floare, mîine un buchet, coristol nu s-a lăsat, a insistat pînă cînd diva, deși cam trecută și cam fanată, s-a înarmat de el.

Așa a ajuns coristolul solist. Așa a ajuns să fie ascultat de către director și de către o comisie cu care vrăbiuța aranjase totul și care a făcut țîț, ce talent! Cu prețul căsătoriei, firește. Lumea s-a făcut că nu observă diferența de vîrstă și i-a felicitat: fericire, multă fericire! Toată ziua o ținea în dulcegării, pușor în sus, vrăbiuța-n jos, așa au trecut anii, așa a ajuns el artist emerit fără voce, prieten de bridge cu directorul și cu alți artiști ai poporului, președinte de sindicat, om influent, membru în comisia de admitere la conservator, totul datorită ei. Nu-i era jenă să i-o spună: "Ce-ar fi fost pușorul fără vrăbiuța lui, ce-ar fi fost? Nimic!" Iar ea, vrăbiuța, lăcrima. Oare era posibil omenește ca el să stea în continuare lîngă ea dintr-un sentiment sincer, s-o ocrotească și s-o îngrijească din dragoste, deși era un bărbat în putere, iar ea o artistă pensionată?

- Uite ce i-a adus pușor vrăbiuței, uite!

- Vai! Unde-ai găsit minunăția asta de floare?

- La colț. Mi-a adus-o o țigancă anume. E o floare care o să-ți dea o stare de bine și de fericire. Și de liniște. Și de

siguranță, draga mea. Siguranța că ești lîngă mine și te iubesc ca în prima zi! Mai ții minte seara cînd am venit în cabina ta cu o florică? Ce florică era?

- Ca asta! strigă bătrîna vrăbiuța, plîngînd de fericire.

Între timp, pușor, fostul corist, se îmbracă în grabă cu un costum închis.

Timp de cinci minute, vrăbiuța și pușor-solistul se sărută, se giugulesc.

Apoi el coboară repede în stradă. La colț îl așteaptă nervoasă, toată numai draci, o tînără coristă de douăzeci și cinci de ani.

- Scuză-mă, draga mea, scuză-mă. M-a reținut cineva la telefon. Nu fi supărată, am vorbit cu directorul, săptămîna asta vei fi ascultată, în trei luni vei fi solistă pe postul nevestimii.

- Apropo, ce-ți mai face vrăbiuța? Mă mai ții mult încurcată?

- Mai așteaptă puțin, nu pot să-i dau cu parul în cap.

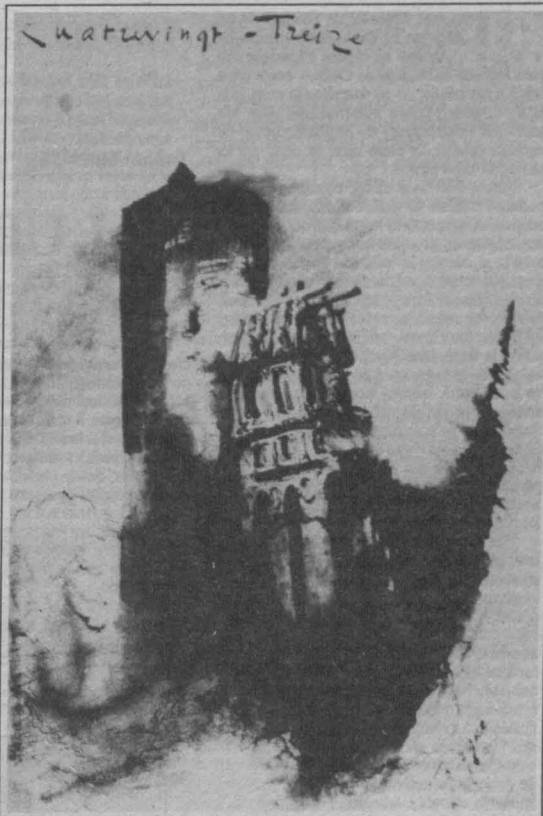
- Nu-ți cere nimeni să-i dai cu parul în cap, dar poți foarte bine să divorțezi.

- Nu e cazul. I-am pus în dormitor, deasupra capului, un Piliuță de zece chile (m-a costat o groază de bani), prins într-un cui îndoit. Într-o zi, tot o să cadă. Va avea o moarte ușoară. Ai răbdare.

Braț la braț, corista și solistul se pierd în mulțimea de pe bulevardul Magheru. Sint fericți și plini de speranță.

Acasă, vrăbiuța a ațipit. Deasupra ei natura moartă (doi ciulinii și o codița-șoricelului) așteaptă, în ramă, să-i vină sorocul.

□

Valeriu CRISTEA

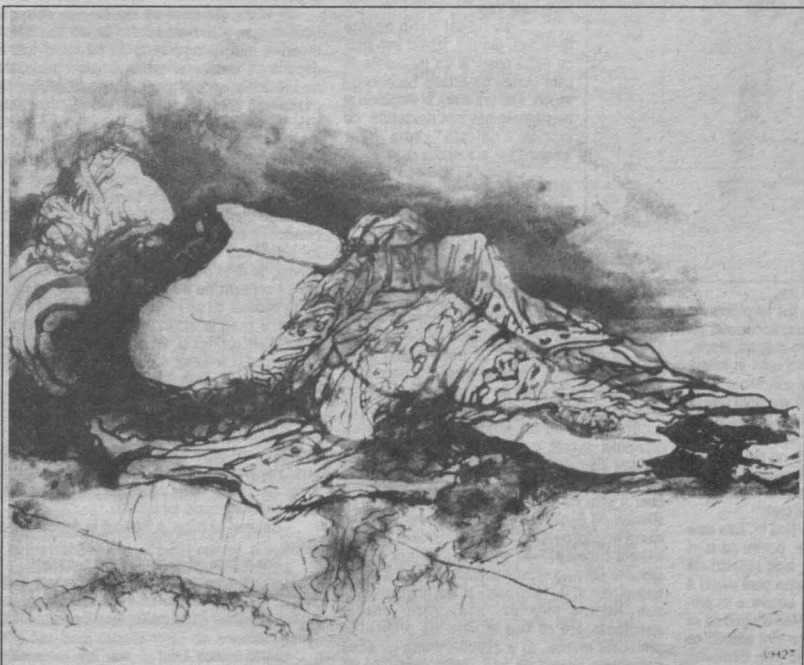
O absurditate

Citesc cu stupeoare în *Contrapunct* (nr.3 din 7 februarie a.c.) un articol al dlui Dan Stanca intitulat *O absurditate: intelectualul de stînga*. Un articol agresiv, confuz și diletant. Oricum, mai mult decît titlul lui articolul nu spune, iar titlul spune totul. Deci: intelectualul de stînga reprezintă o absurditate. Bine, dar au fost atîția, la noi și pretutindeni în lume, și de prima mînă. Nu, nu vreau să polemizez cu dl Dan Stanca. Și nici să mă justific (căci eu sînt un intelectual de stînga, de stînga, nu de *extrema* stîngă, deși unii colegi de breaslă de dreapta - pe care eu nu-i socot de *extremă* dreaptă - "uită" să facă delimitarea). Vreau doar să evoc aici o *reflecție de Crăciun*, de Crăciunul anului 1991. Mi se pare că ea are o legătură cu titlul-ghilotină, al articolului dlui Dan Stanca.

De ce s-a născut Iisus la Betleem, în Iudeea, deși părinții săi lumești, Iosif și Maria, locuiau tocmai în Nazaret, în Galileea, o știm. Pentru că nașterea Lui a coincis cu un mare recensămînt al populației organizat de administrația romană, recensămînt care prevedea ca fiecare să fie înregistrat acolo unde s-a născut. Și cum Iosif, "din neamul lui David", văzuse lumina zilei în Betleem, "cetatea lui David", a purces spre sud, însoțit de Maria, care era însărcinată. În plan istoric, așa s-au înlănțuit și desfășurat evenimentele. Ca să se împlinească profeția: "Și tu, Betleeme, deși ești mic între miile lui Iuda, din tine va ieși Stăpînitor peste Israel..." (Miheia, 5,1).

De ce s-a născut însă Iisus într-un prea umil staul și de ce primul lui "leagăn" a fost o iesle? Săraci, Iosif dulgherul și soția sa Maria nu puteau fi într-atît încît să nu poată închiria o cameră, absolut necesară în starea în care se afla femeia. Motivul ține, în planul cotidianului, de hazardul cel mai meschin: pentru că - am spune astăzi - călătorii sosiți la Betleem nu au găsit loc la hotel. Hanul era arhiplin: "Și a născut pe fiul său, Cel Unul - Născut și L-a înfășat și L-a culcat în iesle, căci nu mai era loc de găzduire pentru ei." (Luca, 2,7). Un hazard, desigur programat, menit să exprime Voia Lui Înaltă. Nimic nu l-putea împiedica pe Iisus să se nască într-un palat și în purpură. A preferat însă adăpostul cel mai sărăcăcios, ieslea purificată de răsuflarea curată a animalelor. Creștinismul e deschis tuturor, inclusiv boagiilor. Destui dintre aceștia nu au ezitat să adopte noua religie și să sprijine cu averile lor nevoile bisericii timpurii. Totuși, născîndu-se sub cel mai modest acoperiș și în cele mai precare condiții, Iisus - intrînd în istorie, așezîndu-se în societate - a optat. Pentru cei mulți, pentru cei nevoiași, pentru cei îndurerăți, pentru cei decăzuți și chiar pentru cei damnați. O opțiune care legitimează în veac stînga cinstită, ba chiar și populismul sincer, de inimă, apolitic (și deci nedemagogic), obsesia "oamenilor sărmani", a "umiliților și obidiților". O absurditate devine atunci a nu vedea rădăcina creștină a unor convingeri pe care prăbușirea totalitarismului comunist nu le va putea înlătura deoarece nu au fost și nu sînt legate în nici un fel de el.

□

Desen la Chansons d'œuvres et de bois

Peste cîntecele de altădată de pe geana lui Văeni, peste colinzile ce făceau să răsună zăpedele sub cerul înghețat în noaptea de Crăciun, peste orgia orfică a clarinetelor ce se dezmetău la nunți și la alte petreceri, peste așternuturile albe ale nunturilor îmbelșugate de altădată, acum se așezase cenușa, iar peste cerul de deasupra lor se risipa lumul pustiei.

Înainte însă de a da foc comunei, pentru a pune pe oameni la "adăpost de primejdie", la adăpost de război, mercurarii văgăunilor au lichidat cu promptitudine pe dușmanii de moarte ai marelui lor cauza: - libertatea totală, dreptatea totală, bunăstarea și fericirea, toate și ele, ale omeniilor întregi, aceștia nefiind alții decît: învățătorul pensionar astec Nae Nubi, celălalt învățător, Ion Giurgiuca, preotul astec a șters putina la timp, Iani Grijioli, psaltul de la biserică velhă, Mitrăi-Duca, omul de serviciu de la școala de limbă velhă, bătrînul morar Gogu Stambechi, namila de pe râul Bugazi, bătrînul piuar Vanghelei Carapuiu de pe apa Vucofescuului, și tînarul Mitruș Ghiuzeli, singurul dintre elevii de la Liceul velh din Brebena, care n-a apucat, sau n-a vrut, să părăsească vatra lui de naștere, și n-au scăpat acestui ecarisaj nici Pardostii, nici bătrînul Vazura. Pe alți-au schingiuit numai puțin.

Trebuiau lichidați urgent niște dușmani realmente primejdioși, și mai la-îndemină, nu pe chiarul Tumbuc, nici pe fiu-su, îmburghezitul intelectual Teli Tumbuc, cafist prin vocație, nici pe preotul Cutica, care trăia huzurind și cerșind sacerdotal avutul bieților credincioși, nici pe fiii acestuia, amîndoi membri activi și fanatici ai organizației de tineret cafiste "Falanga sacră", nici pe hiena aceea ahtiată după pleacă și ticlășie, insolent, placid, imbecil, Nuli Haleu, nici chiar pe jandarmii care lipsu-facto se făceau vinovați de "crimă de activitate intensă împotriva clasei hotărîtoare"... Nu, de nici unul dintre aceștia nu s-au atins, ba, mai mult, au ucis și schingiuit (căci schingiuirea făcea parte esențială din ansamblul arsenalului terapeutic utilizat de ei pentru instaurarea fericiții totale pe pămînt) la sugestia, îndemnul și recomandarea chiarurilor, burghezilor și castifților cu care colaborau strîns zi și noapte, mai ales noaptea. Era, se pare, o primă fază a unei planificări mai complexe, mai vaste, pe etape, științific concepută și pusă în mișcare.

De Crăciunul lui 1942, Nandau a fost pentru ultima dată acasă. Tot pentru ultima dată era să-și vadă fata promisă lui, după datina pămîntului.

A insistat pe lîngă taică-su mult, să plece din comună, să se retragă la Saronă, și de-acolo, împreună cu toții, să se refugieze în Velhia Mare.

- Tată, o să te omoare ca pe-un miel. Se înmulțesc mureau, iar canțonii nu vor să le facă față... Uite-l, se retrag discret de-aici și nu-l interesează altoavea decît ceea ce pot să care de la noi: cheresteaua și alte bunuri numite despăgubiri de război... Ciudat: ei atacă, ei pătosc rușinea luind-o pe coață, ei apleacă fata jenată atunci cînd populația Neftiei îi adăimă în batjocură: "ural uraa!", și tot ei sînt cei care reclamă despăgubiri de război. Cine, cui a făcut război? Nare nici un rost, tată. Ești bătrîn, te iubesc și n-aș vrea să mori ucid de mina acestor fienduri. Hai să plecăm. Să mergem în țară. O voi duce și pe Vae a mea, voi studia acolo medicina, ea va studia farmacia, tu îți vei primi pensia ta de la statul velh pe care l-ai slujit cu abnegație de apoc... timp de cincizeci de ani, și să terminăm o dată... cu acest provizorat, această nesigurăniță. Sîntem puțini și departe de cei care ne-ar putea da un ajutor real. Și mi se pare că soarta noastră aici, pe aceste vetre, nu este alta decît a incașilor din Nababia. Peste nu mult timp, după ce va dispăre și generația mea, mira-m-aș dacă vom fi însemna mai mult decît un nume, dacă vom fi altoavea decît sînt încași acolo pe pămîntul lor dat de la Dumnezeu. Nu tată, nimic mai mult decît aiță. Ascultă-mă. Vîno să mergem. Aici nu mai este de stat. Aici sîntem menți peirii.

- Dragul tată, a porces a da răspuns bătrînul învățător, eu unul nu mă duc decît-aici, să știu că mă taie, nu ca pe un miel cum ai zis tu, ci să mă omoare cu bilele și pietrele ca pe-un ciine. Aici mi-am îngropat fetele, aici vreau să mă odihnesc, bine, rău, și eu, lîngă ele. Aici am slujit, din

Teohar MIHADĂȘ

LUPII ATACĂ

dragostele mare, o cauză dreaptă, timp de cincizeci de ani, ce conțea că va trebui să-ndur chinurile schingiurii cinci minute, sau cinci ceasuri? Și aceasta poate fi o răsplată, într-o altă gîndire, străină acestei lumi. Dacă Dumnezeu a înțeles să-mi ieie ceea ce am avut mai scump pe lume, fetele mele, stelele inimii mele, de ce să pun eu acum la adăpost de moarte stîrnutul acesta al meu, de ce să fug dinaintea ei? Știi bine că laș n-am fost niciodată. Am fost poate că absurd, răutăcios din nerăbdare, invidios și cu gînd de răzbanare, dar laș - de asta te poate încredința chiar și Teli Tumbuc, - nu.

Chiar dacă aș ști și că ajung ca lov, pe movila de gunoaie a comunei, năpădit de dube (numai că

Vinovatul fuge dinaintea morții, căci fuge dinaintea propriei sale fețe, eu n-am din fața cu pleca, fața mea-i curată și n-au decît s-o flageleze pină ce-mi dau sulfarea. Știi, zîmbetul meu... Il voi păstra la fel, același, chiar și-n fața lor. Nu mă sminti din rosturile mele.

Se cuvine să mori în iubirea ta, sau lîngă ea măcar..., în legea ei, și-n pămîntul ei.

Bătrîna doamnă învățătoare, cu rochia lungă, de culoarea cenușii, peste dînsa, ușor descumpănită după pierderea celor patru fete una după alta, îl asculta cum vorbește și nu se mira deloc... Își cunoștea omul, acest copil cu mustăți virozoase, de rege italian.

Nandau a renunțat - nu fără o anumită amarăciune - să-l convingă pe tatăl său să-și părăsească vatra și credința.

Cu logodnica s-a înțeles mai ușor: Ea-l va aștepta pină ce se termină zavera, el se va reîntoarce, o va lua cu dînsul, după ce vor face nunta, vor merge să termine studiile în Velhia Mare, iar apoi se vor întoarce în Tanara, unde se va pune în slujba acestor oameni părășiți, ca medic. Pe ea o va face asistenta lui. Il vor iubi oamenii, vor avea copii cumînți cum este el, Nandau, frumosși cum este ea, și voinici cum sînt de cînd se cunosc Amurandii, și vor fi fericiți, și ei și pămîntii lor.

Apoi au lăcrimat, iar Nandau a sărutat-o pe Vae pe ochii înmărgelați de lacrimi și pe obrazii peste care șiroaia aceeași lacrimi.

O mare neliniște, ceva ca o mină neagră, mare, cu degetele rășchirate, înfîpte-n ea, o opra cu putere îndrîjiță să se dezlepească de el.

Simea cum între ei și ea se cască o fără de capăt prăpasteie neagră. Ii venea să strige, să urle...

Femeile au un simț al premoniției pe care bărbații cu sensibilitatea lor mai boantă nu-l înțeleg.

Nandau a mîngîiat-o, în felul său blînd, pe pâr, i-a spus cuvinte de încurajare, a încredințat-o că nu-l va despărți de ea decît moartea (la acest cuvînt Vae a izbucnit în hohote de plîns și gemete, răpîtă deodată de virtutea unui prezentiment), că-i va fi credincios, și că o vrea din caleafară de mult. La auzul acestor cuvinte de la urmă, ea s-a luminat brusc, a ridicat ochii mari, cu verdele acela liturgic în cercul lor plînd în lacrimi, ca o zare înșorită, arătată printr-o două piscurlă, după furtună.

Tînarul Nandau nu a mai venit în vacanța de Paști acasă, dar nici după aceea vrodată...

Tatăl său a fost ucis, așa cum se așteptau amîndoi, unul cu neliniște, celălalt cu resemnare înclaud plătută, imediat după sărbătorile Paștilor, o dată cu fostul său dușman și actualul jumătate cuscru, învățătorul Pardostii, tatăl frumcasei Vae.

L-au ridicat într-o noapte de-acasă, din pat, izbind într-insul cu patul puștii și cu picioarele în care purtau de-acuma bocanci de import, l-au tirat afară în strigătele și blestemele bătrînei despletite, cu miinile ridicate spre cer amenințator, și l-au dus cu ei.

Două zile și două nopți - nimeni nu știe de ce și nici n-ar ghici vrodată - l-au purtat pe fel și fel de drumuri: de la Tanara la Perivole, de acolo la Amura, de la Amura la Amintiu, de la Amintiu la Avlona, flămînd și bătat la răstimpuri crîncen. Apoi l-au readus la Tanara, a stat o noapte - "să se odihnească" - în bucuriile jandarmiei ocupate deja de către căpucării lui Irod, hrăniți bine, echipați și înarmați de blido-nababi ca niște aliați de nădejde ce le erau, iar a doua zi, prins cu un juvăț de gît și minat, în văzului lumii, de la spate cu o curea care se tot abătea peste spinarea bătrînului dascăl, cu lăutarii în față (care nu-și vedeau instrumentele din cauza plînsului, căci mult bine au aflat de la acel om, așa sentimental cum îl știm că sînt țigani, cîntînd strident, un sfîșietor de denaturat "Desteaptă-te velhiene") și, ajunși la zidul ce-nconjoară cimitirul de la biserică Sîntului Nicolae, i-au sculptat în ceață cîteva gloante (aveau acuma căcălău, primite de la tûmuri, dar și de la nababi) și s-a ghemuit omul sub zidurile bisericii, așa, într-o poziție asemănătoare cu cea în care stă pruncul în pîntecele mamei. El a zîmbit întruna cu acea seninătate stranie pe față, peste care însă se așternă vizibil pinza transparentă a unei imense amarăciuni singurate.

L-au lăsat acolo pradă cîinilor și corbilor... Lumea-l acolea cu frică. Soția lui sta acasă închisă, mută ca-ntr-un cavou, neputînd nici măcar să pîngă de ațita împliere. Nu s-a dus după dînsul, ca să nu-i vază mizeria. Numai către seară, după scăpătăt, două femei bătrîne, venind de la Climări, cu cite o sarcină de sursele-n spate fiecare, zărînd mîgoleața de sub zidul bisericii, s-au apropiat, curioase, să vadă ce poate fi acolo. Cînd s-au dumiri că acolo se afla mort, cu sînge pe față și pe corp, bătrînul dascăl de la școala velhească, au lăsat deoparte încărcăturile de sursele și-au pomit a-l boci: "Lai Niculachi, lai! Î-agiunsiștini, î-agiunsiștini?! Dulți ț-fu moartea?, dulți si-t hibă, dulți..."

După trei zile, niște țigani l-au dus și l-au îngropat pe dîmbul de la Zîinii și nu în cimitirul comunei. Așa era datina: omul pîrit de moarte năpraznică: înec, ucidere, sinucidere, lovire de trîznet și de alte asemenea, nu se înmorminta în același loc cu ceilalți morți, terminați de moarte bună, ci într-un loc izolat cît mai departe de cimitir și de așezarea oamenască, deoarece, dacă se îngropa laolaltă cu ceilalți, prezența lui prinre semei provoca o preschimbare-n lanț a răspotașilor în fel de fel de strigoi și virocali, și lazme și duhuri necurate, care se porneau a bîntui nu numai casele oamenilor vii, ci și ogoarele și vilele, chemînd fie secetă și grindină, zăceri sau neghină asupra lanurilor, fie molimi felurite asupra necuvîntătoarelor dobitoace.

Soția lui, după ce și-a revenit din starea de împliere, a pomit să alerge, despletită și fără să vadă ori să audă pe cineva, ca o erinie din adîncul iadului, de la locul unde fusese îngropat soțul ei, la acela unde erau înmormintate cele patru fete. Stătea ce stătea, ca o uriașă pasăre neagră, acoperind cu aripile țărîna mormintului, țipa și se sfîșia, scîncea și se țînguia pe un glas străin de lumea aceea, care te făcea să-ngheti, apoi ridica-n văzduh aripile mari, negre, și, lovind aerul cu ele și rîcînd, se ducea să se așeze peste celelalte morminte, unde iarăși se sfîșia, strigînd și scîncînd subțire, prelung, că devenise maneul acesta al doamnei învățător, de la mormintul lui Nae, la al fetelor, un fel de coșmar de groază, că închideau oamenii porțile și ușile caselor din vreme, ca nu cumva să se pomenească înăuntru cu vedenia păsării aceleia mari, negre.

Așa au prins-o zăpedile cele mari, sînd cu mormintul soțului între aripi, ca-ntr-o brațe, și-au acoperit-o de tot, de-au schimbat-o din pasăre neagră în mumie albă, țînid ceva anume-n brațe.

Pe Iani Grijioli l-au prins și l-au lichidat pe măgurile de la Ferigă, unde omul se afla cu calul, ca să taie niște lemne de fag uscate, foarte bune acestea pentru foc, iarna. "Dau iar mult, coltopitor, iradiază căldură mare și curată ca venind din aștri, iar la o asemenea căldură, cînd afară nînge sau e ger, este nespus de plăcut, este o fericire pe lumea aceasta parșiv înșelătoare, să stai tolănit în pat, să privești afară zăpedile și să-ți îmbrățișezi soția, care taie sub săruturile tale, mai adînc fericită decît tine", zicea prietenilor, cînd se luau la vorbă și glumă, sărmanul Iani.

El singur știa unde se află lemnele cele mai bune de ars, și această taînă a lui era să-i aducă moartea într-o singurădată de alt veac, foarte departe de lume. Mai avea un obicei: niciodată nu-l lăsa pe cei mai tineri, mai necoțți, să se căzneasce să-și taie singuri lemnele, mai ales cele uscate care, după cum se știe, sînt foarte greu de tăiat ci, după ce le povestea felurite povești hazlii și altele ciudate de prin Nababia, unde fusese el în țînerete, unde deprinsese nițel box, și de unde și-a adus bani buni cu care și-a zidit casă frumoasă, fără de care nu l-ar fi urmat la biserică să se cunună cu dînsul nespus de dulcea lui soție, cea cu gîtul alb, lung, și cu trup de smîmă, de miez de pine albă, pentru nunță... din cîteva reperiții de secure, însoțite de țîneri în limba bîlonă, ca să-i amuze, tăia și partea lor de lemne, îi ajuta la încărcat acestea pe saramarele cailor și ale cațîrilor, și vesel tare, pentru faptul că se întorcea la soția sa, o pomea în grup cu băieții, veseli și ei, spre casă.

Pionierii mari misiuni au scos capetele de după niște busteni mari, putrezi, și dintre ferigile mari crescut maldanala și, cu țeva puștitor îndreptate-motivra lui, l-au poțit să ridice miinile sus. Vorbeau în șoptă, înfricoșăți probabil de inițiativa locului acela străin de singele lor, sau din îndemnul propriei lor lașității.

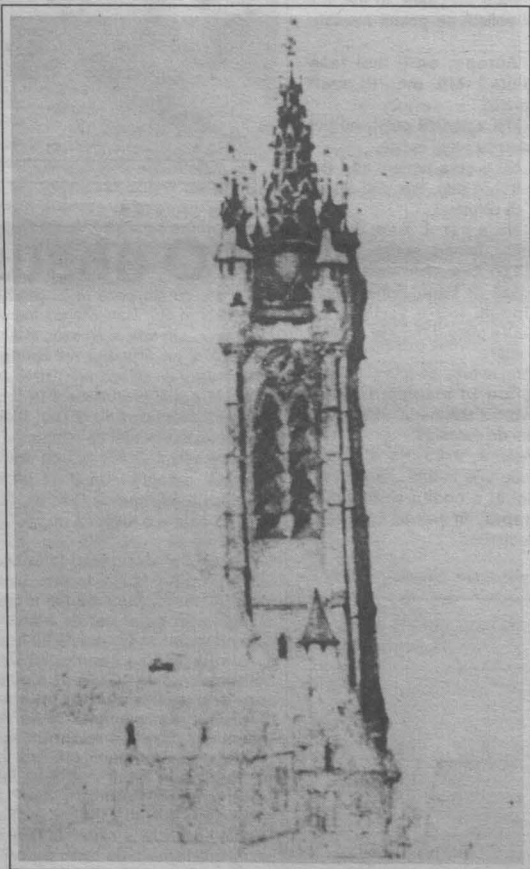
- Ce vreți cu mine, a întrebă în deridere, Iani Grijioli.

- Sus miinile, că te-am mîncat, comutul!
- Mi-ai mîncat... alea... Aidați încoace dacă sînteți bărbați, că pe dinafară vād, totuși, că sînteți, și chiar vreo patru, gorobeilor. Aidați numa'nco.

- Nu te mișca!

- Nu, nu; aidați numa'nco... și nu-mi stați acolo tupliați, ca orbeții.

- Crucea și Hristosul tău, las' că-ți arătăm noi,

eu nu sînt vrednic de așa ceva), lîns pe picioarele în descompunere de cîinii nîmănu, necerțat de nici un prieten, nici de milostiva mătășă Maria, cea care și-a pierdut toți cei cinci copii în bătăia de la '21, implorînd din ochi zadarnic vreo îndurare de undeva, ridicîndu-i în vîr spre pustul liniștit al cerului, și nici atunci nu m-aș mișca de-aici. Sîrșitul meu trebuie să fie aici, unde este și începutul. Este un cerc din care nu pot ieși. Tu însă du-te... căci n-aș vrea să te pierd și pe tine. Nu am dreptul... și Dumnezeu să te albă-n paza Lui altfel decît pe surorile tale, fiul meu.

A te ucidă cineva, nevinovat fiind tu, așa este un fel de har, un fel de favoare, pentru că mori zîmbind a mirare copilărească... mori zîmbind atît de ingenuu ucigașului, încît moartea pare afîci a fi un fel de bucurie, un fel de buvirie a ei prin supunere candidă, și credincioasă. Morî crezînd că se face o joacă. Dimpotrivă, cei ce sînt omorîți ca vinovați, se zbat crîncen, trec prin convulsii teribile, pentru că nu altă moartea este cea care-i ucide, că fărădelegea lor îi ucide și-i torturează.

176. E.M.Cioran : ce carieră ar fi făcut în America?

- Poate o carieră mai puțin strălucită decât în Occidentul european. Aici, mai ales scepticismul, dezabuzarea, ateismul, scîrbirea generală au prins. Cioran a scris potrivit cerințelor, așteptărilor și secretelor aspirației ale publicului descumpănit din Vestul Europei.

Ce ironie! El, autorul aprig și furios al *Schimbării la față a României*, el devine exponențial paroxistic al Decadenței și *Greșei!*

177. Ce dialog ați purta la Rohia dacă ar trăi V.Voiculescu?

- Aș căuta să precizez raporturile sale cu ortodoxia, care nu-s deloc simple și clare.

V.Voiculescu nu a fost un adevărat ortodox. A fost un spiritualist, da, desigur, dar compozit, cu elemente indianiste, extrem-orientale, gnostice, mitice. Îl iubesc mult, îl apreciez neșovăitor, dar asupra ortodoxismului său am nevoie de lămuriri. Asta aș discuta cu el, cu acest remarcabil poet, povestitor, creștin neconformist și om de treabă. L-am cunoscut în pușcărie și l-am respectat.

178. Frecventarea, recitirea capodoperelor literaturii universale nu vă creează un sentiment de dezabuzare spirituală?

- Deloc! Cîtuși de puțin. Nu sunt de acord cu E.M.Cioran. Citirea și recitirea capodoperelor îmi creează un sentiment de exaltare și bucurie, sunt pentru mine căi de contact cu Absolutul.

179. Parisul dumneavoastră are chipul operei lui Balzac?

- Mai degrabă al unor scriitori minori și duiși ca Alexandre Arnoux, Francis de Miomandre. Ori al lui Jules Romains, pe care-l iubesc mult. Ori al unor memorialiști ca Ludovic Halévy, Léon Daudet - și Proust!

180. Ce "efect" produce invidia literară? Cum se manifestă ea astăzi?

- Efecte dezastruoase. Viața literară se pustiește, se mercantilizează. Vezi cazul lui Eugen Barbu, autorul a două capodopere (*Groapa*, *Săptămîna nebunilor*). Zavistia îl corupe, îl infectează, îl nenoroceste, îl distruge. Nu l se poate cere scriitorului să fie un sfînt (deși...), dar nici o lepră nu-i este îndgădui a fi.

Păcat.

181. Cunoașteți foarte bine literatura religioasă românească. Vreți să ne schițați o tablă de materii cu numele cele mai prestigioase care au scris literatură religioasă?

- Las la o parte vechile izbînzii: Antim, Dosoftei, Milescu. Recomand citirea Bibliei din 1688. Recomand *Ortodoxie și Românism*, splendida lucrare a lui Dumitru Stăniloae. Ori *Iisus Răscumpărătorul*, de același. Cărțile lui Antonie Plămădeală, om cu totul excepțional, totodată istoric de seamă, vii și creștin de calitate superioară. Recomand articolele teologice ale lui Valeriu Anania, poet și dramaturg mediocru, dar strălucit teolog. Găsim gîndire teologică vrednică de toată atenția la Nichifor Crainic, Nae Ionescu și Vasile Părvan. Revista "Gîndirea" e dolda de pagini teologice. A nu-l uita pe Tit Simeț. La această întrebare, adaug două volume utile: 1) Ilarion V. Felea: *Dumnezeu și sufletul în poezia românească contemporană* (Cluj, 1937), 2) Pan M. Vizirescu, *Poezia noastră religioasă* (Cluj, 1943).

182. Ce spațiu ați rezerva lui Eminescu, Goga, Argezi, Gala Galaction, Ion Agârbiceanu, Damian Stănoiu, Nichifor Crainic, V.Voiculescu și - de ce nu? - și lui Ioan Alexandru - într-o posibilă Istorie a literaturii

366 DE ÎNTREBĂRI pentru NICOLAE STEINHARDT(x) (1 ianuarie 1988-11 martie 1989)

religioase românești de la începuturi pînă azi?

- Spații importante, desigur. Galaction a scris *De la noi la Cladova* și citeva povestiri de mare sensibilitate și farmec. Damian Stănoiu a debutat cu volumele *Călugări și ispite* și *Necazurile Părintelui Ghedeon*, care-s pline de haz, gingășie și curăție. Apoi, vai, a lunecat în hăul trivialităților, stupidității și literaturii de senzație la nivelul editurii I.G.Hertz. Pentru Argezi recomand *Marele Alfa* al lui Alexandru George și amintirile lui Valeriu Anania. A nu se uita *Timotei Mucenicul* al lui D.D. Pătrășcanu, navelă lipsită de răutate (ceea ce nu e cazul la Calistrat Hogăș).

183. Ce înțelegeți dumneavoastră prin conceptul de literatură religioasă românească?

- Îi dau un înțeles foarte larg (de nu, Eminescu ar fi în afară). Toți autorii citați mai sus și numeroși alții își află locul în literatura religioasă română. Autorii profani sunt acei care mai ales exprimă sentimentul religios al unei națiuni, adevizura ei la Misterul fascinant și cutremurător. Autorii de specialitate pot fi "interesant", chiar adinci, dar revelatori sunt prozatorii și poeții mireni. La ei palpită duhul credinței, acolo se află esența vie.

Las, firește, deoparte - cu totul - searbăda literatură dulceagă și pilduitoare.

184. Ce e religioasă ca literatură în opera lui Mircea Eliade?

- Opera literară a lui Mircea Eliade e toată impregnată în taine și-n fantastic, adică în elemente de bază ale gîndirii religioase. Fantasticul său - am scris - nu e un fantastic pur, ca al occidentalilor, ci un *quert*, o dibuire a tainelor finale, o cercetare metafizică a marilor probleme. Credința pe care ne-o înfățișează Eliade e simplă - vezi *O fotografie veche de 14 ani*, textul poate cel mai profund credincios și ortodox scris vreodată în limba română. Iată, cred eu, textul fundamental, dovada irecuzabilă, irezistibilă a religiozității și înțelepciunii poporului român. Citiți *O fotografie* cu mare atenție și tremur.

185. Cunoașteți cîteva capodopere din literatura religioasă românească?

- Mă repet: *Ortodoxie și Românism* de Dumitru Stăniloae, *O fotografie veche de 14 ani*, *Potirul* lui Crainic, *Clujva Psalmi* ai lui Argezi, *De la noi la Cladova*. Să nu-i disprețuim pe Lascarov-Moldoveanu, pe Stere Diamandi. *Popa Tanda* e o mică izbîndă a literaturii religioase. *Cruciada copiilor* a lui Balga și *Anno Domini* de Ion Marin Sadoveanu sunt piese religioase. Religioase sunt: *Moartea lui Fulger* și *Creanga de aur*.

În închisorii s-au scris multe și frumoase poezii religioase - unele de mare frumusețe (Crainic, Gyr, Mandinescu...). Le știm mai pe toate pe dinafară, le învățasem chiar în primele luni de detenție. Le-am uitat, vai, pe cele mai multe. Ele ne-au consolată, au fost una din principalele noastre consolări și incantații, închisoarea ne-a dovedit puterea soteriologică a poeziei.

186. Ce rol acordați experienței de viață cînd e vorba să valorificați critic o capodoperă?

- Cred, o dată cu Milan Kundera, că orice capodoperă (el se referă mai ales la roman) este o meditație asupra vieții. Capodopera e strîns legată de viață (în înțelesul mai precis). Capodopera "în aer" e o iluzie. *Divina Comedie* ori *Hamlet* ori *Mizantropul* ori *Demonii* ori *Castelul* implică o serioasă experiență a vieții.

187. Poezia este respirația lui Dumnezeu pe pămînt?

- Pîntre alte definiții și acesteia-i valabilă.

188. Memoria inimii dumneavoastră păstrează o disperare a sufletului care s-a transformat într-o reflecție fără putință de a fi vulnerabilă?

- Întrebarea mi se pare, voit ori nevoit, încilcită. Orice memorie e alcătuită din disperare, cîntă, reflecție, neputință și o vulnerabilitate care ușor se poate transforma în invulnerabilitate (eul se închide în sine). Memoria inimii e lucru complex și gingaș; e disperată - de cele mai multe ori - dar cuprinde și ciudate fonduri consolatoare, zîmbete și o silă de sine nu neapărat iremediabilă. Suntem cu toții vulnerabili; poate că singurul lucru invulnerabil în ființa noastră e memoria.

Adică nu! e și ea vulnerabilă, fragilă, ușor se prefacă în durere și pustiu.

189. Frumusețea s-a născut din disprețul pentru haos sau e pedeapsa divinității de a fi muritori?

- Amîndouă (formulări) sunt acceptabile. Eu unul împărtășesc părerea lui Dostoievski: frumusețea ca ipostază supremă, desvîrșită, a dumnezeirii. (Dar luați aminte: pentru Dostoievski și ucenicii săi valorile morale sunt frumoase!)

190. Cum vă imaginați că va fi anul 2000?

- Groaznic. Ca triumful haimanalelor, haidamacilor, teroristilor, fanatismului fundamentalist. Țările occidentale devinute ori pe cale de a deveni vasele statelor din Orientul Apropiat. O anarhie feudală bazată pe violență, brutalitate, nerușinare și înrobirea popoarelor civilizate bolnave de angelism și lașitate.

Un coșmar de pe acum în curs de înfăptuire.

Asta cîl privește statele. Cîl privește indivizii, ei se vor împărți în două clase: a purtătorilor de revolver și a nepurtătorilor. Primii vor fi oameni liberi (în sens feudal), ceilalți vor deveni iobagi. Curajul și arma vor fi criteriile: resemnații, fricoșii, sedentarii vor constitui noua clasă servilă. Vor fi și asociații de oameni liberi (bande, gang-uri) care vor juca rolul noii nobilimi, noilor stăpîni.

191. Golgota inimii, conștiinței vă amenință în alianță cu scepticul moralist care își asumă timpul calendaristic?

- Totul ne amenință. Timpul mai ales. Golgota e pretutindeni, ne așteaptă - kalfian - la orice colț de stradă și-n orice fracțiune de timp.

192. Moartea ca destin: ce nume să-i mai dăm ca natura ei să devină o simplă pedeapsă așteptată de noi?

- Moartea e pedeapsă, nu e destin. Dumnezeu n-a creat moartea. Ale firii sunt viața și învierea. Moartea a intrat în lume prin diavol și păcat. Așa ne învață Biserica și Sf. Părinți, așa cred.

193. Prin ce credeți că este poezia lui George Coșbuc modernă, actuală?

- Poezia nu este a fi modernă, actuală. Modernitatea și actualitatea ei se tot schimbă. Poezia, ca să nu moară, n-are nevoie să corespondă modelor care-și succed una altele. Poezia valabilă va să fie perenă, să străbată așa cum e (cu temporalitatea ei) veacurile. *Nunta Zamferei* și *Moartea lui Fulger* rămîn valabile deși nu-s deloc "actuali".

194. Melancolia poetului e un prelude al morții?

- De bună seamă. Dar melancolie e și formă a vieții. Însăși vremelnicia vieții o creează. Ființele veșnice nu ar cunoaște melancolia. Zeii nu o cunosc. Melancolia e un efect al vremelnicii (Proust).

195. Mai recitiți pe Marin Preda? Dar pe Antim Ivreanu?

- Predau lecții la candidații la examenul de admitere în seminarul teologic. A trebuit să-i recitesc pe Marin Preda și pe Antim. Antim e un "modern", sincer și dur. Am recitit cu plăcere *Moromeții*, *Cel mai iubit* - a fost o lectură șoc, teribilă, dar am citit cartea anevoie. E un act nobil; de curaj, nu este o operă desavîrșită. *Imposibila întoarcere* e plină de viață și antren. Restul?... Deh...

196. Ce valori literare există în BIBLIA din 1688?

- E scrisă într-o limbă de mare succulență, vioaie, puternică și captivantă. O bună lecție de limbă română.

TEATRU

NEVOIA DE COMEDIE

Teatrele din provincie își caută încă identitatea. Pentru multe dintre ele criza postrevoluționară nu a luat sfârșit. Sigur, nu pe orice scenă se pot realiza spectacole memorabile ca *Trilogia antică*, *Ubu Rex* cu scene din *Macbeth*, *Visul unei nopți de vară* sau ... *...a pus cătușă florilor...* Aceasta cu altă mai mult cu cît regiunii tinere nu mai vād în provincie, fie ea și a cārturarului, posibilitatea de a înfrinți o cenzurā mai puțin asprā, iar actorii tineri de talent nu mai sint constrinși la stagiile obligatorii înainte de a pāși în marile teatre. În general, Bucureștii a preluat stafeta mișcării teatrale. Extraordinarul *fenomen Craiova* e o excepție. Cele cîteva spectacole foarte bune consemnate la Cluj și Sibiu unindu-se deocamdată doar candidaturile virtuale la primele locuri în top. Marea majoritate a teatrelor din țară își desfășoară însă activitatea în anonim. Reprezentanții lor sint de serie, dacă nu și mai rău. În plus, ele sint apreciate după criterii de ierarhizare locală. Fiindcă în cele mai multe, după evenimentele din decembrie '89 nu a mai călcat nici un picior de critic. Ceea ce nu trebuie să mire pe nimeni. Cronica teatrală a devenit în zilele noastre foarte costisitoare: o deplasare la Satu Mare sau la Reșița înseamnă pentru bugetul unei reviste, cāreia îi este necesară alina bunăvoință ca să *supraviețuiască*, șase-șapte mii de lei. Cine își poate permite luxul de a plăti o jumătate de lea de redactor pentru o singură cronică teatrală? Iată de ce inițiativa Teatrului "Bacovia" din Bacău de a organiza, arānd tot ceea ce are mai reprezentativ, o mini-stagiune pentru

critici pare să fie, practic, unicul mod de a se mijloci o confruntare de opinii. După vizionarea celor cinci spectacole (*Tichia cu clopoței*, *Play-Strindberg*, *Singe la comandă*, *Plicul* și *Scena din viața unui bādrān*), concluzia e cā în special două dintre acestea confirmā nu numai potențialul cert al trupeii, dar și disponibilitățile ei pentru comedie. Ceea ce nu e puțin. Fiindcă am constatat cā au darul să răspundă nevoii de comedie de calitate a publicului.

"Plicul" de Liviu Rebreanu

După ce am revăzut pe scenă *Plicul*, în regia lui Cornel Popa, într-un spectacol jucat cu nerv, colorat, în care prestația actoricească e realmente unul dintre atuurile sale principale, prima pomire a fost să exclam: ce text teribil de actual! Nu scap și pace de apucăturile cronicarului de tip vechi. Actualitatea nu încetează să mă obsedeze. Adevărul e însă cā e afit de evidentă în comedia lui Rebreanu încit nu poate să nu surprindă. Explicația e și simplă și logică. Pe de o parte, realitatea la zi seamănă tot mai mult cu cea din piesă. Nu e vorba numai de proliferarea corupției și a degradării valorilor morale (asemenea aspecte au constituit, de altfel, miezul altor spectacole cu texte clasice în regimul comunist), ci și de reapațiia în viața socială și politică a unor elemente comune anilor '21-'23 cind autorul *Pădurii spinzuraților* și-a scris piesa. Actualitatea *Plicului* nu mi se mai pare acum de ordin aluziv, ea nu mai e

dedusă, creată prin analogie, ci de factură consubstanțială. Dacă politicianismul totalitar și-a avut monștrii lui, manifestându-se ca un mecanism al unei puteri oarbe și aberante, ar fi fals să se creadă cā acela de sorgine democratică e ușă de biserică. Dar ceea ce contează sint deosebiriile radicale de altitudine: cel dintii nu îngăduia mișcarea în front, cel de al doilea poate fi arātat în mărime naturală și pus la zid. Pe de altă parte, nu mă îndoiesc cā șocul provocat de piesă îl datorām și versiunii *ajustate* de regizorul Cornel Popa. Acesta - inspirat, după opinia mea - include în spectacolul său și unele scene, iar cîteodată numai replici, din numeroasele variante scrise de Rebreanu înainte de a se opri la forma definitivă. Urmarea e un plus de asprime a tonurilor, de tendențiozitate, dar și de inedit. Fără să cadă în exces, spectacolul e în multe momente frenetic, caragializează cu voluptate, nu-și ascunde plăcerea de a satiriza și de a sfirni risul. Personajele (interpretate de o echipă de actori în care capete de afit sint Florin Crăciunescu, Ioana Ene, Livius Rus, Dinu Cezar, Viorel Baltag, Florin Zănescu, Gheorghe Doroftei, Dinu Apetri și Florin Gheuca) au consistență comică, distincție. Atmosfera și ritmul, la care conlucrează, e drept mai modest, și decorul (Theodor Anghel) și costumele (Victor Crețulescu), sint caracteristice pentru un spectacol cu o comedie de moravuri politice. Nu se ratează ținta, oricît de mare ar fi ispită, de dragul efectului. Intre text și subtext, regizorul adoptă o poziție de echilibru. Actorii doar o înclină uneori cind într-o direcție, cind în alta, dar fără să eșueze nicodată în derizoriu, ceea ce dovedește că au fost controlați cu autoritate. În rest, recunosc cā o fantezie mai bogată nu ar fi stricat în unele scene, iar în altele o mai subtilă nuanțare.

"Scene din viața unui bādrān" de Dumitru Solomon

Cu ani în urmă, după admirabilul spectacol în premieră pe țară al lui Alexandru Colpacci, am scris despre *Scena din viața unui bādrān* cā e o comedie cu cîteva calități definitorii pentru personalitatea dramaturgului: inteligență artistică, rafinament, inventivitate etc. Astfel, la o nouă înfrînere cu ea pe o scenă, am avut destule motive să o întimpin cu interes. Amintesc doar unul: orice piesă de dinaintea de evenimentele din decembrie '89, indiferent de subiect, reprezintă, în ceea ce mă privește, și obiectul unei neliniștitoare întrebări: oare nu a devenit cumva conjuncturală? Așa stind lucrurile, aș preciza cā o asemenea întrebare nu trebuie pusă neapārat în seama textului. Se știe cā foarte multe piese au ajuns la conștiința cititorului, cît și a criticului, nu prin lectură (la un moment dat editurile nu aveau voie să publice decit piese jucate), ci prin spectacol. Or, iarāși se știe, pentru fiecare regizor serios, fie cā monte un text clasic, fie unul contemporan, ambiția nemăriturită era să-l apropie de problematica imediată a prezentului, apelind uneori la devieri de sens, alături la alegorizări, simboluri, aluzii. De altfel, de o asemenea ambiție nu a rămas străină nici critica teatrală, tentația de a supraevalua politic și social neînfundat nici ei străină. Tema corupției (pe care se altoiesc demagogia exagerată, prostia și ticăloșia de o aroganță ridicolă, dar și agresivă) este cu ironie încorporată într-o fabulă situată la liziera dintre imaginație și real, abil "regizată" de dramaturg. Totuși, partea profundă a piesei lui Dumitru Solomon nu trebuie căutată la nivelul anecdotului, deși aici

operează cu precădere satira, ci în cel al alegoriei, foarte transparent și ei ca intenție, în care faptele li se conferă o semnificație simbolică: tema dominantă acum e condiția morală a creatorului. Deci la ambele niveluri *Scena din viața unui bādrān* are ce să spună spectatorului. În decorul Clarel Labanc, simplu, prefigurind un interior convențional, la care intriga se adaptează fără de deschideri complementare, regizorul Dan Alecsandrescu descifrează clar nivelul anecdotic al acțiunii, într-o notă de un realism esteticizat, epurat de detalii, ignorind în schimb în întregime pe cel alegoric. De aceea, spectacolul lasă impresia cā piesa e mai puțin profundă decit este, cā peste anumite situații s-a trecut oarecum în grabă, cā satira se păstrează, neatacind cauza ci efectul, relatează la suprafață, ca și substratul poetic din relația Al-Emma. Profesionalismul lui Dan Alecsandrescu își dă însă măsura deplin atunci cind se exersează în compunerea personajelor, în atribuirea acestora unor atitudini și reacții revelatoare. Umorul de caracter este copios în spectacol. Dinu Apetri îl portretizează pe Al, fără parodie de mijloace, mizind pe un aer de mucațit, în datele unui lunatic introvertit. Florina Nițu așează în Emma un adolescentism nonconformist, cu sinceritate și grație pe alocuri, dar fără să depășească un ilustrativism școlăresc. De o liniaritate frivolă mondenă, deși în opțiunea finală elementul surpriză vine ca o reabilitare, e Cela în interpretarea Ioanei Ene. Ambiguu, apăsind expresiv pe un caracter duplicitar și labil, Livius Rus creează în Filip un prototip comic al omului "sub vremi". În negativul total, Osman, care-și face din insistență și nerurinare principalele arme ale rușii, Viorel Baltag e de un comic impetuos, exploziv, obținut prin parodiare și caricaturizare.

Ion COCORA

MUZICA

PREMIILE PLURALISTE

Am ezitat îndelung înaintea de a scrie aceste rânduri, întrebându-mă dacă se cade sau nu să folosesc spațiul unde mă găzduiește periodic revista "Literatorul", pentru a relata astăzi despre o acțiune a revistei "Actualitatea Muzicală", pe care o conduc. Dacă m-am hotărât totuși s-o fac, este nu pentru cā aș fi gāsit răspuns la întrebare, ci pentru cā asupra scrupulelor mele a prevalat sentimentul obligației morale față de o serie de artiști implicați în respectiva acțiune. Despre ce e vorba? Iată: la sfirșitul lunii ianuarie, o revistă foarte tinără încă ("Actualitatea Muzicală - A.M.", cum îi spun adesea cei familiarizați cu sigla ei - nu a implinit doi ani de existență) institua și decerna pentru prima dată Premiile sale. Îndrăzneala era imensă, căci palmaresul "A.M." venea să rivalizeze cu acelea (făcute, de acum, publice) ale Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor (care, în plus, este chiar editorul "Actualității Muzicale") și Uniunii Interpretilor, Coregrafilor și Criticilor Muzicali (sau, pe scurt, U.I.C.C.M.). Judecați și dumneavoastră:

Premiile Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor

ANATOL VIERU - "Memorial" - simfonie pentru orchestră
TIBERIU OLAH - "Obelis" pentru Wolfgang Amadeus, concert pentru saxofon și orchestră
DOINA RĂTARU - "Spiralis", pentru hărăp solo
LIVIU COMES - "Liturghie", pentru cor mixt
IONEL TUDOR - "Te rog, domnișoară,

nu pleca", "Alo, da, sint eu", "Iubire de o vară", toate pe versuri de Andreea Andrei
VASILE V. VASILACHE - pentru spectacolul de revistă "Prostul", pe text de Eugen Rotaru
PETRE CODREANU - pentru critică muzicală
GRIGORE BĂRGĂUANU ȘI DRAGOȘ TĂNĂSESCU - monografia "Dinu Lipaț"
VASILE TOMESCU - volumul "Muzica românească în istoria culturii universale"
HENRY MĂLINEANU - *Marele Premiu*, pentru întreaga creație

Premiile Uniunii Interpretilor, Coregrafilor și Criticilor Muzicali**Marele Premiu**

Basul NICOLAE SECĂREANU - cu priieșul împlinirii vârstei de 90 de ani, ca semn de prețuire pentru strălucita carieră desfășurată pe scenele de operă și de concert, precum și în teatrul de proză și în film

Premii

Cvartetul de coarde "VOCES", pentru ciclul integral al *Cvartetelor de coarde* de Mozart, în anul Bicențenarului Pianista ADRIANA BERA, pentru ciclul integral al *Sonatelor pentru pian* de Mozart, în anul Bicențenarului Dirijorul HORIA ANDRESCU, pentru finuta artistică a celor două concerte susținute în cadrul Festivalului internațional "George Enescu" cu orchestra de cameră "Virtuozii din

București", precum și a primei audții a *Sinfoniei nr.6* de Mahler, realizată la pupitrul Filarmonicii "George Enescu", în deschiderea stagiunii 1991/1992.
Tenorul IONEL VOINEAG, pentru creațiile realizate în rolurile Cavaradossi din *Tosca* pe scena Festivalului internațional "George Enescu" și Memorino din *Elisirul dragostei* în premiera Operei Române din București, precum și în numeroasele participări la concertele vocal-simfonice ale anului.
Pianista ILINCA DUMITRESCU, pentru contribuția la valorificarea și popularizarea creației lui Mihai Jora, în anul centenarului nașterii compozitorului, prin prezența pianistică și activitatea muzicologică
Coregraful IOAN TUĞEARU, pentru seria de spectacole cu creația sa contemporană "Orion", pe care a înfrințat-o și o conduce
Interpreta de muzică populară SOFIA VICOVEANCA, pentru excepționala activitate de culegere și interpretare a folclorului românesc autentic, și în mod special pentru creația sa din filmul de televiziune *Recviem*
Interpretul de muzică ușoară GABRIEL COTABIȚĂ, pentru profesionalismul constant al aparițiilor sale, pentru varietatea mijloacelor sale de expresie și în mod special pentru participarea sa la cele două Festivaluri internaționale de muzică ușoară, de la București și Mamaia.

Premiul tinărului interpret

Dirijorul CAMIL MARINESCU, pentru afirmarea pe podiumurile simfonice ale de Bacău și ale Festivalurilor de tineri dirijori, precum și la pupitrul Operei Române din București, în premiera *Elisirul dragostei*
Mezzosoprana CARMEN OPRÎȘANU, pentru evoluțiile sale pe scena Operei Române din Cluj, precum și în numeroase lucrări vocal-simfonice pe podiumurile din Cluj, București și din

alte orașe.
Și totuși, chiar aceste prestigioase nume au fost acelea care ne-au determinat (pe cei trei colegi ai mei - Mihai Cosma, Octavian Ursulescu, Carmen Stănoiu - și pe mine) să ne încumetăm a avansa propozițiile noastre opțiuni în privința celor mai buni dintre cei mai buni". Nu fiindcă n-am fi fost de acord cu opțiunile exprimate de către cele două Uniuni de creație, dar fiindcă acestea omiteau - fatalmente! - o seamă de alte nume la fel de importante, dacă nu prin celebritatea lor actuală, atunci măcar prin semnificația cu totul aparte a prezenței lor în viața muzicală și coregrafică românească a anului 1991. Nestînjenită de constrîngerile firești, impuse de însuși profilul specific fiecăreia dintre cele două Uniuni (creație și, respectiv, interpretare), revista "Actualitatea Muzicală" a putut astfel distinge nu numai persoane, ci și titluri sau instituții. Și tot astfel, lărgind sfera aprecierii asupra a tot ce a însemnat muzică și dans în România anului 1991, "A.M." a laureat nu doar artiști români, ci și străini care au evoluat pe scenele românești.

Premiile revistei "Actualitatea Muzicală"**Muzică cultă**

Premiul pentru solistică - saxofonistul francez DANIEL KIENZTY, pentru participarea la "Săptămîna internațională a muzicii noi" și la "Festivalul de muzică franceză contemporană" de la București
Premiera anului - spectacolul "DON CARLO" al Operei Române din Cluj (regia Anghel Ionescu Arbore, scenografia Cătălin Arbore, conducerea muzicală Petre Sbarcea)
Premiul discului - casa "ELECTRECORDER", pentru seriile de discuri-cronice editate în timpul "Săptămîni internaționale a muzicii noi" și

Festivalului internațional "George Enescu"

Premiul pentru coregrafie - coregraful și dansatorul român GIGI CĂCĂILEANU, pentru spectacolul "II trovatore", prezentat în turnee la București de către Teatrul Coregrafic din Pennes.

Premiul tinereții - soprana ADINA NIȚESCU
Premiul pentru publicistică - revista "ORFEO", editată de studenții Academiei de Muzică din București.

Muzică ușoară-pop-rock-jazz

Premiul pentru interpretare - cîntărețul GABRIEL COTABIȚĂ
Piesa anului - "UN ACTOR GRĂBIT" (muzica Bogdan Cristoiu, versurile Andreea Andrei, interpretat Laura Stoica)
Premiul pentru jazz - pianistul și compozitorul JOHNNY RĂDUCANU, pentru evoluțiile sale pe scenele festivalurilor de gen ale anului și pentru spectacolul "Jazz alive" de la București
Eveniment rock - formația "PHOENIX", pentru revenirea pe scena românești, după 15 ani de absență, și pentru albumul discografic "Remember Phoenix".

Faptul cā laureații noștri străini sint - amîndoi - francezi nu e o simplă întâmplare: el reflectă amploarea cantitativă și valorică a "importului" cultural din Franța. Iar faptul cā laureații noștri francezi au vechi și trainice legături cu România (unul prin origine și formare, celălalt printr-o mișcătoare, adopțiune spirituală, care l-a investit drept cel mai fervent propagator al creației muzicale românești în lumea largă) nu dovedește altceva decit că, în ciuda tuturor piedicilor, acest benefic "comerț" artistic are o îndelungată tradiție.

Luminița VARTOLOMEI

HORIA STAMATU

„... o poetică în care starea lirică, atunci chiar când cel ce trăiește nu este direct angajat religios, denotă puternice impulsuri mistice. E o veghe oarbă, o senzație de suspiciune în niciunde, un vid lăuntric perfect amenajat...”

După ce a debutat cu volumul de versuri „Memnon” (1934), pe care G. Călinescu îl găsea prea jucăuș, Horia Stamatu a evoluat în sensul celei mai mari gravități lirice. E adevărat că, în culegerea de poeme lungi „Recitativ” (1963), care conținea și o amplă proză cu infiltrații suprarrealiste, el încearcă să reactualizeze humorul greoi al lui Budai-Deleanu. Încercare nu prea fericită, căreia trebuie să-i preferăm proza, unde și simbolismul are ceva de arătat: „Lucruri de tot felul ridicau la capătul străzii un munte care creștea neîncetat. Oale de noapte, mățuri, custuri, mânuși, ghete, sticle goale și pline, lăzi, pachetoturi pe patru roți, transatlantice, zăgazuri de ape, poduri cu toată armătura de arcuri și picioare, se îngrămădeau, închideau drumul, acopereau cerul, dar trecând prin ele ca printr’ un aer opac, dincolo respirai, sorbeai suvițu și suvițu aerul străvezii, adu-mecind neîncetat începutul câmpului de iarbă, la capătul căruia se lăsa lin supt orizont și se ridica dincolo de ieis, în flăcări de aur și albastru, în vocile dintr’ una cu tot ce se vede, cu tot ce s-aude într’ una și cu cel ce vede și aude una sunt”.

Poemelor, iarăși lungi, din ultima perioadă, ca, de exemplu, „Cantata învierii”, cu tematica lor morală și socială, cu o filosofie a istoriei ce aruncă luminile bunăvoinței peste datul ei sumbru, trebuie de asemenea să le preferăm concentrațiile de lirism din volumul „Kairos” (1974), important printre toate celelalte. E adevărat iarăși că, în cele trei vaste texte poematice de inspirație religioasă, din culegerea intitulată „Imperiul” (1981), în genul profetic-pilduitor, multă disoluție verbală se oprește

câteodată, pentru ca poezia să-și redobândească propriile drepturi: „Lumea era plină de semne/ dar unul singur mi-a fost pe măsură/ acela pe care l-am adus cu mine/ Am fost dat oamenilor/ m’ am dat eu însumi oamenilor/ și ridicând brațele/ ca să-i înalț deasupra mărginirii lor/ am rămas așa/ copac adevărat cu rădăcini în cer” sau „Împăratul ucigaș de îngeri/ s’ a ridicat pe calul negru/ cu două capete și cinci copite/ și toți copacii s’ au scuturat de frunză/ și toate firile s’ au vestejit/ și nici un duh de sine stătător/ n’ a mai trecut puntea/ dintre Continentul Jos/ și Continentele Sus/ decât rupându-se/ de ce mai avea din trup/ aerul s’ a făcut o boltă/ plină de nuferi negri”.

Cu versurile din „Kairos”, precum acest nume o indică, ne aflăm însă într’ o zonă expresivă a recuperării spirituale depline, lirismul cântărind exact gândirea poetului și poeme existând ca insule și fericiți, ca roade ale cumpânirii fără cusur. Sensibilitatea creatoare absoarbe cultura, alegoria se umple de miez și devine simbol, filosofarea cade ofilită la pământ și ideea poetică pătrunde, pură și sigură de sine, versurile ce au născut-o, nu altfel decât ea le-a plămuit. Ne-o dovedește următoarea viziune a „Occidentului”, capabil să se împrăpăteze veșnic de magii de la Răsărit, grădina mobilă a Hesperidelor ispitiind pe răsăriteanul helen; Occidentul pe ale cărui flamuri se înscrie stema lui Don Juan, fiindcă setea de cunoaștere corespunde nesățurii erotice. Grecia antică nu se confruntă, ci se confundă cu extremul Occident, în care ea și-a implantat izvoarele vederii: „Ce tânăr Occidentul așteaptă magii/ să-i întinerească harta miilor de cute/ ascunse în lumină! Mereu

îndrăgostit/ de ficele lui Atlas năruitor de vreme/ Grădina Hesperidelor neîncetat se mută./ Din culele adânci de nimenea văzute/ incizii ale soartei au înflorit pământul/ care păreau uscate la margini de Cuvânt./ Și tânăr ai rămas Don Juan mereu în febră/ după limanuri noi în care curge aur/ din zările toride/ mereu mai ars de sete/ izvoarelor cunoașterii. Dar/ unde s’ au ascuns/ obârșia luminii și paznicele fecioarelor/ crude cu tinerețea lor la fel de bătrână?”

Minunea lirismului absolut se produce însă atunci când, despuiat chiar și de învelșurile umede, firește, încă de substanța mitică, ale alegoriei din poem, poemul se păstrează doar pe sine, ca oglindă a viziunii; viziunea s’ a scufundat în poemul care dă seamă despre ea, ca despre o materie și despre o formă ce nu sunt decât aspirație spre ceea ce se materializează numai dacă prinde formă: „O luptă se marea găsindu-mă dar/ ochiul în valuri de țărăni era/ unicul pește. Și răsufundă abea/ de sete sau tristețe de tot ce n’ văzuse. Când fulgerul tăind în/ linie frântă bucățile de cosmos/ și amesteca țărâna cu plânsul/ fără maluri din fundul văii secul/ urca năvalnic unde visând cum/ lunea pe cei stinși de dorul/ timpului ce n’ a fost fosforescent/ lungi alaiuri de ochi căutători. Pe iarbă nouă/ cu naiul de trestie cu straiul spălat/ cântam din nou la raza ce în trecere/ strângea lăna de aur de pe cumintea-turmă”. Din zarea versurilor precedente, concentrate pe ideea poetică a Occidentului, s’ au desprins aici doar două simboluri: peștele și lăna de aur - îndeajuns totuși ca să exprime cele două lumi care se confundă în conceptul unitar de Occident, supremă afirmare a gândului filosofic numit

coincidentia oppositorum, adesea prezent în versurile lui Horia Stamatu

lată o poetică în care starea lirică, atunci chiar când cel ce o trăiește nu este direct angajat religios, denotă puternice impulsuri mistice. E o veghe oarbă, o senzație de suspensiune în niciunde, un vid lăuntric perfect amenajat, așteptând să-l umple transcendentul: „Spre miezul nopții nici rece nici caldă/ pe când zăceam fără somn îngropat în mireasma/ toate astrele s’ au prăbușit în mine./ Și nu mai văd nu mai văd. Din tot ce suie/ și cade nimic nu suie nimic nu cade afară/ de mine din tot ce se leagă/ mișcându-se stând eu mă desprind. Sunt/ punctul în care începe spirala descăntecului/ șarpelui. Luna cosește lacrimi/ noaptea despletită de vârtejul/ luminilor orbecăie oarbă din gol în gol”.

Poezia lui Horia Stamatu bogată fiind în chemări religioase, peisajele ei fizice se pot înfățișa ca locuri propice înclinației mistice, prin ariditate și elemente simbolice - capra, porumbelul, unicornul, potirul, tufa în flăcări -, semnaland ascetismul, puritatea, suferința și reinvierea, ori de-a dreptul prezența divină; dincolo așadar de orice tendință descriptivă, încât peisajul exterior, datorită anume abundenței simbolurilor, nu se conturează ca atare, lăsând în schimb să transpară cu putere printr’ insul, peisajul interior: „Un pământ de piatră o singură tufă/ nici un picior de plai nu calcă/ aridul colț de cer noaptea stele/ visează ciorchinii aprinși din Kedron/ caprele rare se cațără pe muchiile/ steiului încremenit în vărsarea veșnică/ potirul întors cu toată roua mai/ tânăr în foc și cristale o singură/ tufă cu rodul scai rădăcinile în/ piatră e scris nimic nu va crește/ umbra cât palma se strânge la ceasul/ drept miazăzi tot snopul de raze/ în tufă arde ultimul pic de umbră/ ultimul strop din tulpină din frunze/ din scai din spin arde o coroană/ coloana de foc piciorul potirului/ plaiul de

mir gura însetată strigă/ e loc slăvit taurul unicorn găfăie/ greu de carne copitele calcă pe loc/ slăvit e locul cu pași de porumbel/ în vârful de temple. Unicorn”.

În pofida stăruitoare tematice creștine, poezia lui Horia Stamatu este religioasă fără ca dogmele s-o constrângă. El își permite deci libertăți care, paradoxal, nu fac decât să confirme fascinația religiei pe tărmurile poeziei sale. A III-a lui „Bucolică”, de o splendoare senzitivă ce se distinge religiozității difuze și grațios conturate, însă certe, pune în evidență caracterul precar și pretextual al decoului, oricât de impunător, chiar și simbolurile retrăgându-se din calea sufletului religios, covârșitor și aburos, care răspunde la setea poetului de primordial, de neprihănit, de increat. Căci creația este pentru poetul Horia Stamatu o vale a plângerii, de unde și prezența diafană a morții izbăvitoare, în versurile prin care plânsul se aude nu numai molcom și suav. Ceva din gnosticismul eminescian („o raclă-i lumea”, spunea poetul romantic) străbate într’ o viziune a demonului Patacator din „Bucolica IV”: „O lume cheală/ țineam în dreapta/ și sceptrul de fulgere/ o sulită de gheață în stânga./ Eram încoronat împăratul mormântului tău/ care fusese lumea. Și tu fuseși viață./ Pe frunte mă ardea o țiară întoarsă/ așchile ei de aur îmi intrau în obraz./ Sânge curgea cu lacrimi” - „Bucolică” în cuprinsul căreia răsună parcă ecoul din celebrul vers al lui Eminescu, „De plânge Demiurgos doar el aude plânsu-și”, nu însă în sens muzical, ci în sensul transmiterii unei stări de spirit ce, la rândul ei, vine dintr’ o concepție. Poezia lui Horia Stamatu implică o theodicee.

Ion NEGOIȚESCU
Articol preluat din
Contrapunct nr. 1/1986
München

ACOLO

La peștera din virf de schit
mănincă mierea tainei ursul
cu toată lumea într-un chit
cu tot întorsul și tot dusul

la peștera din miez de lună
arde lumea într-o ceară
cu ne-lumea împreună
de dureri să n-o mai doară

cerul peștera cu zale
și cu ploi de salamandre
la un cap de fir de vale
arde rădăcini de moarte

și se lasă cu lumină
pe lăuntricele văi
și din tot ce mai suspină
nu cad lacrimi ci vâpăi

și cântarea ce s-aude
vâmile-napoi străbate
prin pudzurile de rude
veșnica străinătate

se topește fără urmă
la peștera din răs-trei-fire
în izvor de soare-lună
spală-ți visele de știre.

AICI

La râu sărat în râul mare
în colți de apă fără vad
jupoale șarpele de soare
un ochiu de vreme și răsad

clipele de șipot scurse
la cap de secol fără trunchiu
cu Vinerea din Vineri smulse
cu toți titanii în genuchi.

roiește roiul de cristale
adâncul cerului întors
cu liniștea ce se prăvale
dintr-un noroc mai norocos

din unghiul mort abia o vraje
o umbră suie călăuză
ecoului rămas de straje
tăciunilor culcați în spuză

le mai răspunde care stea
din licăriri de șipot scurse
pe raza cui mai rătăcea
ecoul de lumini răpuse?

EXIL

Când vine răscolitul Aprilie
încearcă să te-acoperi cu soare
Zăpezile se șterg văzând cu ochii
bătărețul scaldă moartea în viață
pământul e tot mai firav în brațele cerului

Dar noaptea rădăcinile trezite
din somnul iernii distilează
picătură lacrimile
de bucurie ale nădejdlor desgropate.

Horia STAMATU

SINE IRA ET STUDIO

Dumitru MICU

Lucifericul

Consubstanțială divinului, în viziunea lui Blaga demonia nu poate, consecutiv, să nu fie și factorul determinativ al accederii omului la propria condiție. Doar sub impulsul ei devine omul om pe deplin. Cît timp se realizează în climatul fericit al inocenței paradisiace, al stării de copilărie, omeneșul nu-și poate asuma propriul destin singular; se menține în modul ontologic propriu animalității. Pentru ca omul să devină el însuși în toată puterea cuvîntului e necesară o (cum ar zice Mircea Eliade) "rupere de nivel", și aceasta se operează prin intervenția demoniei în ipostază "luciferică". Prin avîntarea, incitată de năzuința la cunoaștere superioară, din "orizontul lumii date" în "orizontul misterului", "omul paradisiac" se preschimbă în "omul luciferic".

Acordînd acestei construcții speculative calitatea doar a unei ipoteze de lucru metafizice, o primă remarcă posibilă, la confruntarea ei cu fenomenalitățile imediate, e aceea că în om funcționează și alte componente ale demoniei, nu numai lucifericul. Poate, mai ales altele. Ne-am fi înălțat de mult la cer, am fi pătruns în esența numenală a existenței, dacă singura demonie activă în noi ar fi aceea a setei de cunoaștere. Ceea ce zădărnicește permanent ascensiunea noastră către divin nu-i, cum crede Blaga, doar "cenzura" instituită de Marele Anonim din teama de a nu ne substitui omnișcenției și omnipotenței sale, ci - mai mult decît evident - și atracția, căreia ne abandonăm cu frenezia, spre "cele de jos", spre infern. "Chaque jour vers l'Enfer nous descendons d'un pas". Alunecăm, clipă de clipă, spre iad - mai exact spus: îl instaurăm pe pămînt - nu numai prin cedarea la tentații vulgare, la "farmecele obiectelor respingătoare" ("Aux objets repugnants nous trouvons des appas"), prin stoarcerea ca pe o "portocală veche" a "plăcerii clandestine", dar și prin aplicarea inversă a poruncii rezumative din decalog. Om care să nu fi aplicat măcar o dată principiul antilegic drăcesc: fă altuia ce nu-ți place ție! nu cred să existe. În fel și chip,

Demonul ne joacă pe sfiori pe toți: "C'est le Diable qui tient les fils qui nous remuent!"

O forță infernală mai teribilă decît toate celelalte diavolii devine și lucifericul însuși. Lăcomia, luxuria, goana după tot felul de plăceri vinovate trag în infern doar sufletele înrobite lor. Duhul luciferic însă poate provoca și provoacă nu rareori dezastre la scară națională, continentală și planetară. Acestui duh încarnat în timpul nostru de Lenin, Stalin, Troțki, (Mussolini, Hitler, Ceaușescu, între alții) nu-i este proprie doar setea de cunoaștere. Un implicat definitiv al său - dominant, în interpretarea teologică - este orgoliul. Lucifer a fost azvîrlit din cer pentru că s-a vrut mai mare decît Dumnezeu. A vrut ceea ce, vorba psalmistului argezean, "nu se poate". Omul, însă un anumit tip uman, vrea - "măcar" - să devină Dumnezeu și ei, aici, pe pămînt. Potrivit reflecției unui erou al lui Malraux, orice om se dorește mai mult decît om, în lumea oamenilor, năzuiește să devină zeu. Toți, probabil, tînjim, subconștient, de dorul "arhetipului" nostru divin, toți ne visăm, uneori, altceva decît ceea ce suntem, dar, în marea lor majoritate, oamenii nu cred în visuri, știind că ele "sunt ale somnului făpturi". Există însă, permanent, spirite atît de tiranic posedate de tentația puterii, a gloriei, a notorietății, de seducția înțîietății încît nu se dau în lături de la nimic pentru a și le satisface. Pentru realizarea acestui scop ei încheie pact cu orice diavol, și n-ar ezita să prefacă în deșert lumea întreagă. Nimeni, după toate indicile, nu e cu totul imun la asemenea ispite. Apostolii lui Iisus au ajuns să se certe între ei pe considerente de ierarhie și a devenit necesară intervenția învătătorului pentru a calma spiritele spunînd că cei din urmă vor fi cei dinții și că cel mai mare trebuie să fie sluga tuturor. În optica demonică (nietzscheană *avant la lettre*) voința de putere este atît de inerentă naturii omenești încît Satana, în pustiu, a cugetat să încerce a-l ispiți cu ea pe însuși Fiul Omului. A fost pus însă la punct.

În expresie paradigmatică, lucifericul nimicitor s-a declarat prin suprimarea lui Abel. Crima primordială se repetă de atunci pretutindeni, zilnic, într-o infinitate de manifestări. Nu prin omucidere, la propriu (se practică și aceasta), ci prin constanta aversiune a multora față de cei mai buni decît ei. Pană Trăsnea, bătrînul "sfînt" din nuvela omonimă a lui Brătescu-Voinești, sădește flori în grădina proprie. O vecină i le opărește. Profesorul Cristian munceste intens cu șanse de reușită, în romanul *Orgoliul* al lui Augustin Buzura, pentru obținerea unui medicament care să răpună cancerul. Invidioși, îngroziiți de perspectiva posibilului succes răsunător al unui coleg, celelalte cadre didactice încep să jeasă în jurul său felurite intrigi și nu se lasă pînă n-u-l vîră în închisoare. Mentalitatea lui Cain! Aceeași mentalitate o au toți cei care, în loc de a urma exemplul celor superiori lor, în loc de a se strădui să-i întrecă prin angajări în competiții oneste, caută să-i distrugă, sau se bucură dacă sunt discreditați.

Mai descurajant însă decît orice e faptul că și cei "buni" - în accepția grecească a termenului - se sfîșie între ei, în loc de a-și concentra preocupările. Într-o piesă a lui Victor Papilian, *Moartea vanităților*, nu știu care pictor pîrăște, în mare taină, pe un confrate al său, Inchiziției spre a fi ars pe rug. În perioada stalinistă, eu însumi am receptat semne de bucurie ale unor scriitori talentați, în dizgrație, la aflarea veștilor de reprimare a altora, nu mai puțin valoroși. Invers, cînd am început reeditările de poezi "decadenți", cei cărora nu le venise încă rîndul îi pizmuiu pe fericirii "reconsiderați" și încercau să-i facă odioși în ochii cititorilor. Nu solidaritate, nu rezistență comună la dogmatism, ci tentativa de-a provoca aplicarea asupra altora, inclusiv asupra celor cu care duceau împreună aceeași cruce, a rigorilor dogmatice celor mai obscure. Nu altfel reacționau "bunii" ("aristocrații") din alte sfere intelectuale. Întrebîndu-l, insidios, cînd am început să îndrum doctorate, pe un mai tînăr amic, doctorand, îndrumat de altcineva, dacă n-ar dori să resping la concursul de admitere pe cineva, el, crezînd că îi ceream realmente părerea, a rostit numele candidatului celui mai serios și cu care era, aparent, atît de bun prieten încît formau un tandem.

Mentalitatea aceasta n-a dispărut prin schimbarea ordinii

sociale. Din contră, ea se exprimă azi cu o virulență nemaivăzută. Mai bine să trăim cu toții în semibarbarie, dacă aceasta mă privilegiază în vreun fel în defavoarea ta! Mai bine să nu intrăm în Europa nici unul decît să intri și tu! Voluptatea supremă a multora e aceea de a putea spune semenului, precum băieții mici fetițelor: sic, că eu am, și tu n-ai. În spațiul culturii umanistice trece drept mod suprem al distincției "aristocratizarea" în sens călinescian: constituirea în castă, în cerc elită închis. Nu însă fără a trage profit de pe urma zbuciumului și derutei celor de afară! Disprețuind vulgul, elitiștii nu ezită să i se adreseze, totuși, spre a-l manevra. Ultrarafinații vor să

ajungă, prin sufragiile "trogloditilor", șefi mari, poate - de ce nu? - chiar șefi de stat. "Șefomania", ale cărei consecințe nefaste în mișcarea naționalistă din deceniul al patrulea le deplînge Nichifor Crainic, în *Zile albe, zile negre*, proliferază și în societatea română de azi, paroxistic.

Va veni, totuși, cîndva, (nu se poate altfel) și timpul dezmeticirilor. Un timp în care, ca în toate epocile normale, lucifericul instaurator de infernuri va fi contracarat de lucifericul emițător (în virtutea chiar a propriei meniri, exprimate onomastic) de lumină, incitator al setei de cunoaștere.

Dantele și spectre

N-a fost așa

o poveste anume să spună cum mă va duce timpul și cum mă va lăsa din palma străvezie

dar n-a fost așa
nici eu un bagaj alb schimbat cu unul negru

doavadă fusese aceeași ușă care se deschide acum la
capătul somnului
prin care vedeam inima bătrînă a visului

dar n-a fost așa vă jur
n-am trăit doar între pauzele de odihnă ale
călăului

Cămașa

eu nu credeam să ajung ușă la vînt
sarea nu mai avea nimic să schimbe cu singele

la mine nu vor mai intona chemările
tăcerea mă va acoperi ca pe o corabie

și ajunși aici printre vînturi însingurate să murmurăm
cu bunăvoință
și să deschidem în ochiuri de iarbă gura bătrînă a
amintirilor
stăpînii vîntului în toate clipele te învață
cum să-ți speli cămașa ca să putrezească
o dată cu trupul

Marian Victor BUCIU

DIALOG

"Domnișoara de engleză"

Aurelia Dodu învățătoare nevăzătoare ne trimite o proză ("Domnișoara de engleză") scrisă fluent dar încă departe de... tipar. Narațiunea (o elevă persecutată de motururile unei dascălă, sfârșește prin a convinge că dreptatea e de partea ei) se desfășoară simplist, previzibil, fără motivații psihologice. Detaliile au o inutilă precizie: "având o sobă confecționată din tablă (...) friguroasele clasei îi ștergeau grafitul cu partea bombată a dosului". Remarcabile, pentru o nevăzătoare, încercările de a *vedea* și a descrie o realitate încoțoșată (în cazul de față anii 1928-29), remarcabilă credința în dreptate și omenie. În rest...

Gînd la gînd cu Woody Allen

Mircea Munteanu imaginează un episod straniu: în casa unui biet pensionar sosește Moartea în persoană înarmată cu o țidulă de condamnare. Au loc "tratare", interlocutorii înjbebează un amuzant dialog dar, vorba executorului "sarcina-i sarcină". Din păcate exact aceeași idee a mai avut-o Woody Allen într-o mică piesă de teatru...

Un albastru interzis

Cornelia Alexoi-Columbeanu are înregistrarea de netăgăduit de a da o aură fantastică banalității. Într-un apartament de bloc s-a mutat o domnișoară care "deranjează pe toată lumea cu gingăniile ei (fluturi), o faptură proiectată într-un halou poetic. Opiniile publice intervine prompt.

"După cîteva săptămîni, Comitetul Asociației de Locatari ne-a invitat la o adunare generală «în problema arzătoare a fetei de la mansasardă».

Unu: *Cine e această fată.*

Doi: *De unde, cînd și cum a venit.*

Trei: *De ce a venit.*

Și ultimul punct, dar nu cel din urmă, propus de doamna văduvă de la doi - din cine coboară această...

Trebuie să luăm măsuri pînă nu e prea târziu, tovarășii.

Și nu ni obliji și punim miliția pe urmilii ei!

Unde stă ea toată ziua!

Cînd se-nțoarce că n-o vede nimeni?

Nu mai gâtește și ea?

Nu mai spală?

Nu-i și ea om ca tot omu'?

(Era cam în perioada cînd începusem să întîrzi la serviciu).

Și să mai termine o dată cu... lepidopterele și cu... albastru' asta!

Știăm că pleacă întotdeauna toamna, ca să se întoarce spre vară, cu-aceiași buchet-de-flori-uscate-de-cîmp și-alaiul de fluturi albaștri.

De data asta a plecat mult mai devreme...

Se lăsase din nou liniște în blocul și pe strada noastră; vecina de la doi îmi aducea iar călitate cu dulceață de vișine, eu îmi aminteam tot mai des să pun deșteptătorul, și - era interzis cu desăvîrșire -... albastrul.

Nu-i nimic... O vară... Îmi spuneam... Ce contează o vară?..."

Piinea exilului

Prof. Nicu Begea ne trimite un scurt eseu parabolic intitulat "Piinea amară a exilului" din care citez:

"Bineînțeles că haina de proscris poate fi îmbrăcată silnic sau în mod prudent, cînd ai simțit apropierea unui pericol serios. Locul alegeții este în "centrul cele mai mari ale civilizației", adică la Paris, la Viena, la Londra sau

Constantinopol, pe malul Bosforului fieric; proscrisul își luminează mintea" la focarul științelor și artelor frumoase, spre a deveni pe nesimțite un om nou, "îndopîndu-se cu piinea amară a exilului", dar "mîncînd cu destulă veselie și la restaurantele cele bune, și în bună companie, iar după revenirea în patrie mărturisind că această piinea era destul de albă și nu tocmai amară". A poza înaintea publicului ca "un martir cu stomahul stricat de piinea amară a exilului este un act sau de naivitate, sau de amintire, sau de șarlatanie, și e de mirat cum de se mai pot găsi oameni care să abia nedemitea de a întinde mîna la favoarea publică". Un asemenea produs, "omul cu burta plină de piinea amară a exilului", merită să stea alături de alte curiozități în muzeul lui Barnum. Și se continuă, ei sînt "și dinții"; lor, "care își pun pe cap piinea amară a exilului ca o punună de spini și strigă cît le ține gura că fiecare din ei, în parte a desmormintat: România", posteritatea, într-un ris homeric, le va aplica sigiliul neșters de ridicol al comediei, înfierîndu-i pentru totdeauna".

S-a înțeles că e comentariul unui text. Care? O scrisoare a lui Alecsandri către Ghica din anul 1890. Fără comentarii...

Un îndemn

O școlăriță din Drobeta-Turnu Severin, Liliana Păunescu, ne trimite o compoziție școlară și școlărească despre Perpessiciu însoțită de bibliografia de rigoare și de o sobră (pea sobră) scrisoare prin care ne îndeamnă să ducem, mai departe făclia spiritualității naționale.

Ne vom strădui.

Film neorealit

Roxana Ologeanu narează (într-un savuros monolog) secvențe de film neorealit:

"Cine crezi, dragă, că a fost azi la mine? Geta, tu, aia de la trei, simțea, săraca nevoia să birfească și n-avea pe capul lui să stea! Doamne, ce gură mai aaree! ...Oare-n somn o fi făcînd?... e bună ciorba, Fănică? Nu s-a răcit?... Atunci e bine. Și cum îți spuneam, tocmai îmi terminasem de făcut unghiele că m-am trezit cu Geta. A-nceput din ușă: "Ai auzit, tu, de fata lu' Popescu că e logodită cu unu' cu douăștinci de ani mai mare decît ea? tipu' e putred de bogat, da' oricum, nu face să-ți strici tinerețea pentru bani! Acum, la logodnă, el i-a făcut cadou un "Mercedes" d-ăla ultimii tip!" Spune și tu Fănică, ce-o interesa pe Geta și ce trebuia să-mi spună și mie de fata lu' Popescu?! Treaba ei, nu? Grigore, băiatu' Simionేశilor, ăla care-abia a terminat liceul și-a rămas și un an repetent, cică a făcut vreo trei de drumuri în Turcia. S-a umplut de bani! Da' îl privește, nu? N-are decît să fie miliardar! Ce noroc pe Simionești că le-a adus odrasla bani, că ei, eheee! ce cîștigă într-o lună cheltuiesc în cîteva nopți de petreceri! Și-a luat Simioneasca o haină de blană și cîteva rochii din consignație - o frumusețe! Nici cu prăjina nu-i mai ajungi la nas! Am văzut că-i cam face ochi dulci lu' Olteanu, dentistu'. Într-o dimineață i-am văzut plecînd împreună cu mașina lui. Da' treaba lor, nu? ce mă privește pe mine? Fiecare face ce vrea, nu mă bag eu în viața altora, ca Geta! Ei, da' și Olteanu ăsta - mare afemeiat! are - stai să-ți zic... - e de-o seamă cu Georgeasca... și Georgeasca are patruștinci de ani chiar dacă ea zice că abia a-mplinit treiștreci... Auzi, la patruștinci nu mai umbli după femei și după chefulu' D-ăia i-a lăsat nevasta numai după șapte luni de la nuntă. Am auzit că e cel mai scump dentist din spital - dacă intră cineva la el cu mai puștin de cincisute, îl dă afară. Da' cică unu' i-a făcut-o: i-a băgat un plic gol în buzunar după ce-i spusese că-n el e o mie! Cică de cîva timp a dat în patima cărților. Într-o noapte a pierdut la pojar șapte mii de lei! Da' are de unde, nu plîng eu! Și de fapt, traba lui! Nu știu ce plăcere o găsi Geta să scormonească în viața oamenilor! D-asta nu s-o fi măritat: fugeau bărbaiții de ea numai după juma

de oră după ce-o cunoștea. Și se crede frumoasă foc, zice că încă n-a găsit bărbatul care s-o merite! auzi la ea! Eu, una, nu pot s-o-nțeleg și pace! Toată ziua - bună ziua îi vorbește pe alții eu - n-aș putea niciodată să fiu ca ea, să mă bag în viața oamenilor! Mie-ntotdeauna mi-a plăcut să vorbesc puțin".

Dom'tovarăș!

Ion Mihalache ne oferă o schiță scrisă, e clar înainte de revoluție. De unde precauția de a-și însoți textul de un P.S.: "Dat fiind că titrarea de tovarășe e prea abundentă, în unele locuri am înlocuit-o cu domnule, textul căpătînd un aspect plăcut".

Nu s-ar spune...

Dragoste de țigan

Recomandat de prof. univ. Ion Rotaru, inginerul Gheorghe Onea (autor după cum spune domnia sa a patru cărți dar și al... unei cereri de primire în Uniunea Scriitorilor) trimite Literatorului o năvel ("Cioanca - dragoste de țigan") care, din păcate, nu-l recomandă. E, cel puțin pentru gustul meu, un text prea "vechi" sufocat de truisme, prețios, mai potrivit poate primului "Literatur", cel al începutului de veac:

"Curînd năsălia a fost scoasă și capela a rămas goală de viață. Am văzut atunci moartea de pe catafalcul din stînga. Era îmbrăcată în alb. Albă îi era și fața. Doar părul, ce răzbea de sub pînze, plătina trist vesmintul ei funerar, împodobind un zîmbet enigmatic, de care nu se putuse despărți nici la trecerea pragului spre veșnicie. Peste puțin timp și în jurul ei s-au strîns rugătorii. A citit și a cîntat preotul, au plîns cîțiva din jur, strigînd-o pe nume, apoi sicriul, purtat pe umeri, s-a îndreptat spre cea mai lăturalnică alec.

Cînd a cădelnițat preotul, mulțimea s-a oprit, groparii au coborît racla, peste care pămîntul a căzut greu, neiertător și surd. Am înțeles că așa trebuie să sfârșească rătăcirea oricărui muritor și m-am cutremurat. Apoi cimitirul s-a golit de cei vii, morții din ascunzătorile lor veșnice așteptînd căderea întinericului".

Mușatisme

Constantin Corneliu Dieneș practică schița, aforismul, poezia, cu egală lejeritate, sub teroarea unui infatigabil magistru:

"Palpită la sînul omenirii înfinite pasiuni, a mea fiind o undă penetrantă de căldură spre și dinspre lumea operii lui I. L. Caragiale. Lipsit de șansa unei explicații succinte, mărturisesc una din umărlie amintite pasiuni: m-am pomnit de aiurea cu florul proaderii lolului!"

Vă rog, de se vor ivi momente prielnice, încercați o pătrundere axiologică în patosul sacrosant al închinării mele, pînă a mă suspecta de imoralitate, pentru că declar ferm: în ce m-am angajat, nu încapă gîndul atatorului lui la gloria literară asternută pe timploase ostenite ale cuiva, nu alerg, nu țîn să ajung ori să întrec pe cineva, mi-e clară inutilitatea aventurii prin care să-mi abandonez matca".

Rar personajul care bate la porțile literaturii cu strădania temerară de a nu fi original, de a scrie doar cu tulburarea "înteață de alții! Sîntem somați să luăm act de acest mod insolit de abordare a gloriei. O facem cu smerenie tipărinte într-adaos (amuzament? încurajare?) o scurtă epistolă calchiind maniera lui Tudor Mușatescu:

"Eram bulversat, cînd ai trecut dumneata, așa încît nu te-am remarcat în cadrul obiectiv al conștientului meu tulburat pe moment de supoziții acute, fără legătură cu relațiile noastre diurne - și chiar nocturne. Nu vreau, prin asta, să mă scuș, nici să mă acuș, precizez doar că îmi permiseseam a ignora o clipă arealul înconjurător, punoscînd grașoulos dumitale profesor în a prelungi obișnuitul sfert academic al îndrăgostitilor - ca noi, de exemplul..."

Vin acum, explicit și detaliat, să menționez inițiativa mea personală a dezicării de explicabila orbire, alăturată unei la fel de tulburătoare amnezii duale

- neuropsihice și locomotorii -, rămînd, în speța respectivă, literalmente tîntuit, cînd normal ar fi fost să alerg, dacă nu chiar să zbor, în scopul întîmpinării citadine de mizeriei, data irevocabilă a fericitului nostru rendez-vous. Abia către seară, m-am simțit șocat retrospectiv și bilanțier de imaginea făpturii matala iritate, așa cum am înregistrat-o instantaneu pe pelicula conștientului meu interior, nereușind încă să-mi explic cum am putut s-o exclud din realitatea ce ne conținea în egală măsură, lîngă intima patiserie "LA TACHE ȘI FIL", în număr de patru, fără a mai scoti și fiicele, dacă nu cumva s-or fi înnulțit între timp, țînînd cont, stricto-sensu, de apetitul prolific al plăcîntarului în discuție. Oricum, distinsă amică și viitoare prietenă, gravitatea secunde de inconștiență nepremeditată, vis-à-vis de eroarea mea iremediabilă, presimt că o să-mi tulbure multă vreme starea de veghe și meditațiune, înfierînd-o sancțiuni ineroare din cele mai severe, într-un supliciu de autoflagelațiune purificator și benefic.

Înainte de a mă prăvăli, de facto, la picioarele matala, și chiar mai jos, gădesc oportun să inițiez cu anticipațiune și fervoare această nevrednică a mea "CANOSSĂ", cu speranța de a mă atenua, în ganunchi și cu tălpile dezbrăcate, prin lamentări alexandrine și poetice, solicitîndu-ți la nesfîrșit IERTARE!...

Al dumitale serv deflagrat de penitență, Henric Nehoiuan, tehnician pr. P.S.... pentru matala, Rică"

Ca la urs...

Ca și Faulkner, V.D. Andreescu își intitulază "Ursul" o năvel cu întîmplări: "grozave". Un urs tulburat linișteea unei așezări "ca pe vremea cînd nu erau în sat decît doar doi-trei știutori de erate" (!) și, fără a ști la rîndu-i prea multă carte fără un perșelan (!!) ceea ce stîrnește în oameni ideea ripostei. Strîns uniți în jurul bagerului silvic Durdă ei ar urma să răpună fiara dar, fatalitate, la apelul de constituire într-un grup de comando răspunde un singur ins poreclit Fricosul.

Care Fricos se întîlnește în drum cu o veche iubire, frumoasa Iona (!) și din discuția purtată deduce că încă e iubit. Reverea e tulburată, de cine altcineva decît mizerabilul urs care tabără asupra femeii! N-o ajunge dar izbutește să-l deposedeze pe Fricos de... căciuliță. Eroul are însă și cușit: i-l înfinge animalul "sub bîrbie, la rădăcina limbii" (ah, limbă); fiara "înțelege planul" și nu numai că nu-și dă urșescul sfîrșit dar încă nutrește gîndul revanșei. Învinge, totuși, Fricos. Finalul e apoteotic:

"Și amintii de Iona. Făcu cîțiva pași, sleit de puteri, și-o găsi leșinată. I veni să se așeze și el lîngă ea să se odihnească. Se cutremură însă gîndindu-se că Iona o fi murit de spaimă. Ceva îi șoptea parcă în urechi s-o ducă acasă cît mai repede. Nu știa ce să facă cu cușitul. Mîna stîngă îi afirma moartea, pe lîngă trup. Peste încălțări curgeau resturile pântalonilor. Inconștient fixă mînerul cușitului între dinții, apucă pe Iona cu brașul drept, la subsoară, și porni în susul Cernel, spre locuința ei. Cît să fi durat bătaia cu ursul? I se părea că se bătuse mereu, toată viața. Și luna avea să apară dintr-o clipă în alta de după virfuri de munți și de brazii, și el dorea așa de mult să apară mai repede. Asta ar fi fost primul răsărit de lună din viața lui cu adevărat frumos. Numai că pămîntul îi tot fugea de sub picioare, mai ales de sub piciorul stîng, cu care trebuia să se coboare mai jos ca să ajungă cu talpa pe pietrișul drumului. Apoi începu să se întunece în jurul lui. Curînd nu mai rămăsese luminat decît drumul pe care trebuia să meargă ef".

Ursul ne-o fi fost contemporan, proza nu. Încă ne stampilează obsesia Genevoei de Brabant. Și noi care credeam că intrăm într-un mileniu nou, care - frumoasă vorbă este rostită de-un geniu - va fi religios sau nu va fi deloc!

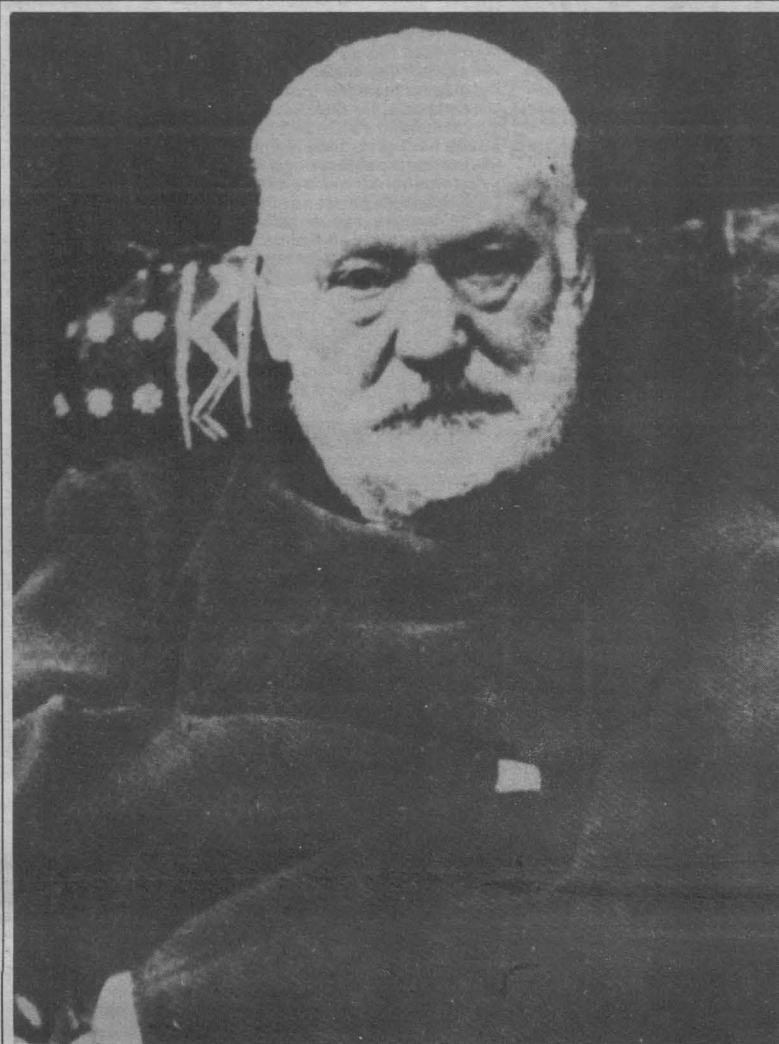
Gheorghe TOMOZEI

190 de ani de la nașterea lui

Victor Hugo

La 26 februarie 1992
se împlinesc 190 de ani
de la nașterea
lui Victor Hugo.
De asemenea,
în 1992 se împlinesc 140 de ani
de la apariția
primei ediții
a volumului de versuri
"Pedepsele"

S.D.

Victor HUGO în 1881

Orientală

Cînd Abd-el-Kader, care temniță-ndură,
L-a văzut trecînd pe omul cu ochii mișei
Pe care istoria-l numește o secătură -
Și Troplong, pe Napoleon trei;

Cînd l-a văzut venind, în depărtare
- Urmat de liota de care-i slujit -
Pe impostorul din Elizée, cu ncrîncenare,
El, omul sălbatic al nisipului infinit;

El sultanul care cu palmierii înfrățit e,
Cu leii feroci pe-aproape trăind,
Hagiul sălbatic, acum cu priviri potolite
Dar emir aprig cînd mîniile-l cuprind,

El, care, sumbră și fatală-ntruchipare
- Nălucă pală în zăpezit burnuz -
Se-avînta îmbătat de sînge și care,
Apoi, se-nchina la cer umil și supus;

Care, de sînge-ncerca să se spele
Prin rugă uitînd de tot ce-i lumesc,
Recules, și-arăta către stele
Palmele-ncă pline de sînge-omenesc,

Care dădea săbiilor să bea moarte,
Și care, misterios visător,
Așezat pe piramida de capete tăiate
Contempla întinsul cer strălucitor,

Văzîndu-i privirea rea și trădătoare,
Fruntea lui îngustă, chipul poltron,
Vijeliosul soldat, bunul preot: oare
- Întrebă - cine este acest om?

În fața josnicei măști cu mustață,
I s-a spus văzîndu-l nedumerit:
" - Emire, el are și-o suită, privește-l în față,
Acesta este Cezar-bandit.

Ascultă marile jelanii
Și vaietele crescînd neconținut, -
Acest om e-n blestemul mamii
În jelania femeilor e huiduit;

El văduve le face, crud le lovește,
El Franța-a ucis-o și acum
În mistuie cadavrul mișelește".
Hagiul l-a urat sosit bun.

Dar în tainica lui cugetare
Îl disprețuia pe sîngerorul hrăpăreț;
El, tigrul cu nări fremătătoare,
Pe lup l-adulmeca cu dispreț.

Jersey, noiembrie 1852

În românește de Suzana DELCIU

Morții noștri

Ei zac pe-un câmp pustiu și înfricoșător.
O baltă grea de sânge a curs în jurul lor;
Prădalnici vulturi rup din pînțece scobite,
Și leșuri reci pe iarbă grămădite,
Sălbatic se'nnegresc, sucite'n zeci de forme,
Ca arborii căzuți sub fulgere enorme.
Și țestele, în lut, ca oarba piatră sânt.
Le-acoperă zăpezi cu albul lor vesmânt.
Dar ,mâna aspră, grea, crispată, ca de iască,
Vrea încă pe dușman cu spada să-l gonească.
Azi ochiul lor e mort, și mort le e cuvântul.
Pe nemișcarea lor trec nopțile, dearîndul.
Ei au mai multe răni pe mâini, pe piept, pe față,
Decît cei schingiuți și biciuiți în piață.
Sub ei cresc larve, viermi, oștiri nenumărate;
Și ei au și intrat în humă, jumătate,
Ca vasul ce'n ocean încet s'a scufundat.
Și oasele, albind pămîntu'nsângerat,
Par oasele cu care vorbea Ezechiel.
Și-s pretutindenți răni: de schije de oțel,
Și găuri largi de lănci, spintecături de spade.
Un vînt gheșos, prelung, pe-aceste liniști cade.
Sunt goi și'nsângerate, sub cerul greu de ploi.
O, voi, morți pentru țară, aș vrea să mor ca voi!

În românește de Mihu DRAGOMIR